

A. Luchyk

REMARKS ON THE LANGUAGE PROCESSES GRAMMAR ESTABLISHMENT

This paper argues the need and stands on the expediency of language processes grammar establishing. It is noted that ensuring of this project realization will contribute to the creation of the language system transitive phenomena corpus as well as to the he availability of national linguistic corpus and its technological support.

Keywords: grammar language processes, transitive phenomena, linguistic corpus, transitive phenomena of language corpus, classificational character.

Матеріал надійшов 01.11.2013

УДК 81'373.6+21

Лучик В. В.

ЕТЮДИ З «КОРОТКОГО ЕТИМОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА ТОПОНІМІВ УКРАЇНИ». 9¹

Українська ономастика потребує фундаментальних етимологічних словників з різних класів пропріальної лексики. Однак це справа віддаленої перспективи навіть для академічних інститутів, тому для задоволення нагальних потреб науковців, освітян і пересічних читачів доцільно створювати авторські наукові словники відповідного типу. Одним з таких видань буде «Короткий етимологічний словник топонімів України», обґрунтування й частину якого (Взмуть – В'язовіця) подано в статті.

Ключові слова: етимологія, словник, етимологічний, топонім, походження, апелютив, власна назва.

У сучасній ономастиці продуктивно розвиваються всі основні напрями й методи мовознавства. Однак специфіка власних назв, зокрема їхня висока стійкість і здатність акумулювати багатовікову лінгвальну та екстралінгвальну інформацію, а також кількісна невизначеність і несистематизованість у вітчизняному мовознавстві зумовлюють першочерговість і тривалість історико-етимологічного вивчення пропріальної лексики. З огляду на це таке завдання є надзвичайно громіздким і може бути розв'язаним у відносно повному обсязі лише великим колективом спеціально підготовлених дослідників не одного покоління. Водночас суспільство давно потребує

кваліфікованих видань з етимології власних назв, і коли офіційна наука з будь-яких причин не задовольняє цих потреб, з'являються кон'юнктурні праці сумнівної якості, які ґрунтуються на непереконливих аргументах, надуманих версіях або й цілковитих фантазіях, в основі яких лежить здебільшого далека від науки народна етимологія [16]. Зарадити такій ситуації може видання окремими компаративістами коротких загальнонаціональних або повних регіо-нальних етимологічних словників різних класів і розрядів власних назв, якими, наприклад, є словники В. Вербича, П. Чучки, В. Шульгача (див. Умовні скорочення джерел фактичного матеріалу). Таким за суттю

¹ Початок публікації матеріалів з «Короткого етимологічного словника топонімів України» див. у № 3-4 за 2009 р., № 2-3 за 2010 р., № 5 за 2011 р. журналу «Мовознавство», у збірниках наукових статей «Студії з ономастики 2011 – 2012» (К., 2012), «И слово Ваше отзовётся: Сб. науч. статей» (К., 2012), «Акцентология. Етимология. Семантика: Зб. наук. праць до 75-річчя академіка НАН України Віталія Григоровича Скляренка» (К., 2012), матеріалах XV Всеукраїнської ономастичної конференції «Український ономастикон: типологія, словотвір, функціонування» (Хмельницький, 2013), останній (8-й) фрагмент – у друці.

буде і завершений у рукописі «Короткий етимологічний словник топонімів України», запропоновані фрагменти якого дадуть відносно повне уявлення про характер усієї праці.

Взмуть – річка, п. Сейму л. Десни л. Дніпра в Чернігів. обл.; *Взмуть* (1913) [СГУ, с. 100]. Гідронім виник за допомогою суф. **-jь* у субстант. функції від дієсл. *взмутити* «скаламутити»; пор. *муть* від *мутити* «скаламутити» < псл. **motiti* «мутити» [ЕСУМ 3, с. 541–542], рос. діал. *взмуть*, *взмутка* «дія того, хто колотить, мутить рідину» від *взмутить* «робити мутним, мутити рідину; збовтувати, збивати» [Даль 1, с. 199].

Вігівка – річка, пр. Ужа п. Прип'яті п. Дніпра; *Виговка* (1913), *Vigovka* (1968); пор. там же с. *Вигів* Коростен. р-ну Житомир. обл. [СГУ, с. 100]. Гідронім виник за допомогою суф. *-к(а)* в релят. функції від ойконіма *Вигів*, що являє собою посесив на *-ів* від незасвідченого антропоніма **Виг*. Ойконім *Виговь*, який лежить в основі прізви. *Виговський / Вигівський*, зафіксовано у документах XVII ст., а з XV ст. ця назва стосується, очевидно, урочища, в межах якого постало поселення [12, с. 41–42]; пор. відантпропонімну назву с. *Вигівка* в Галиц. р-ні Івано-Франків. обл. [АТП, 189].

Вігода – 1) селище міського типу, Долин. р-н Івано-Франків. обл. [АТП, с. 191]; засн. 1883 р. [ГЕУ 1, с. 170]; 2) гора, у смт *Вигода* [Габорах, 68]. Ойконім виник семант. способом від апелятива *вігбда* «те, що дає якийсь прибуток, зручність у чомусь, сприятливі умови» [СУМ 1, с. 375], пов'язаного з псл. **godь* < і.е. **ghodh- / *ghodh-* «відповідний, стосовний, добрий» [ЕСУМ 1, с. 544–545]. Такі назви надавали поселенням або об'єктам, які стояли в зручних для прибуткової діяльності місцях [1, с. 57], а також вигідним для людей природним місцям; пор. *Вигбда* – 1) ліс, де росте багато ягід і грибів, Львів. обл.; 2) район, у якому будинки побудовано у вигідному місці, Львів. обл.; 3) хутір, розташований у вигідному місці, Рівн. обл.; 4) село на Берестейщині; 5) урочище на Волині [СММІЗУ 1, с. 111]; 6) населені пункти (11) в різних областях України [АТП, с. 598]. Оронім *Вігода* постав унаслідок трансонімізації суміж. ойконіма.

Відриця – річка, п. Десни (нижче Остра) л. Дніпра в Київ. обл.; *Видриця*, *Видра* (1913) [СГУ, с. 101]. Гідронім виник за допомогою суф. *-иц(я)* в релят.-демін. функції від варіанта гідроніма *Видра* або безпосередньо від апелятива *відра* в геогр. значенні (< псл. **vydra* < *vydrati*), збереженого переважно в поліс. говорах сх.- і зх. слов. мов: пор. блр. *выдра* «глибоко, але грубо оброблена земля»; рос. діал. *відра* «заглибина в

дереві, паз, жолоб»; пол. діал. *wudra* «бородавка на обличчі» [28, с. 318]. Мотиваційна ознака гідронімів з різним ступенем вокалізації псл. **der-* / **dyr-* / **dyr-* «дерти, бити; роздирати на частини; здирати і т. ін.» [ЕСУМ 2, с. 40–41; ЭССЯ 5, с. 218] відбилася в численних слов. утвореннях зі спорідненими основами *Дор-*, *Дран-*, *Здор-*, *Здр-*, *Здер-*, *Здир-* та ін. [15, с. 158–160]; пор. ще демін. утворення *Видринка* в бас. Прип'яті та *Видричка* в бас. Тиси [СГУ, с. 101]. За народною етимологією топоніми з основою *Видр-* часто пов'язують з відповідними водяними тваринами, які не завжди водяться у відповідних місцях: пор. хутір *Видра*, с., куток нп, вул., поле та інші об'єкти на суші, які мають назву *Видранка* в пн.-зх. частині України [СММІЗУ 1, с. 112]. Поодинокі доісторичні гідроніми можуть бути реліктами семант. утворень від апелятива *відра* «водяна тварина» (< псл. **vydra* < і.е. **udra*, **udro-* «той, що живе у воді» від кореня **ued-* / *-ud-* «вода» [ЕСУМ 1, с. 371]), зумовлене культовим поклонінням язичників відповідним звіркам.

Відубичі – узгір'я, м. Київ; *Видобычи* (1096), «на *Видобычи*» (1070), «надь *Видобичемъ*» (1096), *Видобичь* (1097), *Видобычь* (1097), «на *Видобичь*» (1097), *Видыбичи*, *Видубичи* (б. д.), як с. *Видубычь* (1647) [ЕСЛГНПР, с. 38]. Припускають, що первинною була назва *Видобычь*, що виникла як посесив на **-j(ь)* від антропоніма **Видобыть* з основами **vid-* «вид, форма; лице» (< і.е. **ueid-*, **uid-* «дивитися, знати» [ЕСУМ 1, с. 370]) і *-быт-* (< **byti* «бути») [7, с. 38]. Суч. форма, яка також відома ще з літоп. джерел, постала під впливом мн. геогр. об'єктів (горбів) або продуктивних у топонімії віпатронімних утворень на *-ичі*.

Віжниця – місто, Чернівець. обл. [АТП, с. 519]; відоме з кін. XV ст. [ГЕУ 1, с. 171], *Віжниця* (1981) [СЭС, с. 221]. Ойконім виник за допомогою суф. *-иц(я)* в топонімній функції від місц. *віжний* «верхній, горішний» як похідного від основи *вис-* (*високий*), паралельного до *вузеј* «вище», *вуз* «височина» і под. [ЕСУМ 1, с. 372]. Топоніми з основою *Вижн-* функціонують переважно на Буковині та в Прикарпатті [Габорах, с. 68–70; СГУ, с. 101]; пор. назви рр. *Віжженка* п. Черемошу п. Пруту л. Дунаю, яка є демінутивом від *Віжниця* [13, с. 109], *Віжівка* на Поліссі, ороніми та гідроніми з компонентами *Віжна*, *Віжне*, *Віжній*, *Віжня* [Габорах, с. 68–70; СГУ, с. 101], *Віжницька улóговина* [ГЕУ 1, с. 171].

Візниця – річка, п. Латориці л. Бадрого п. Тиси л. Дунаю; *Візниц'а* (1972), *Piká*, *Pimáva*, *Bystri*, *Bistri*, *Визницькая Рѣка*, *Выницькій Поток*, *Рѣмава* (1929), *Vyznice*, *Візниця* (1935); пор.

у бас. річки нп *Верхня Визниця* Мукачів. р-ну Закарпат. обл. [СГУ, с. 101–102]. Гідронім виник за допомогою суф. *-иц(я)* в топонімній функції від відн. прикм. **візний* з основою апелятива *виз* «білуга *Asipenser huso* L.», який є запозиченням із зх.слов. мов [ЕСУМ 1, с. 372]. Ойконім *Верхня Визниця* утворено синтакс. способом унаслідок приєднання означення *Верхня*, яке вказує на відповідну частину річки, до трансонімізованого гідроніма, який входить до типологічного ряду на зразок *ріба – рібний – Рібниця* (укр. назва міста в Молдові). Імовірним є етимологічний зв'язок назви з гідронімом *Візня* (див.).

Паралельна назва *Ріка*, яка продуктивна в Закарпатті та Прикарпатті [СГУ, с. 463–464], має прозору етимологію, як і істор. назва *Vystri* (< *бістрий*).

Ще один істор. гідронім *Рімава* постав за допомогою архаїч. форманта *-ава* в релят.-атрибут. функції від збереженого в рос. діалектах апелятива *ремá* «заплавні кущі та ліс у річкової долині» [Фасмер 3, с. 467].

Віла – численні назви балок, річок, струмків, ярів, сінокосів, боліт, кутків нп, доріг, лісів, урочищ та інших геогр. об'єктів [СГУ, с. 102; СММПУ 1, с. 114–115; Черепанова, с. 59], які виникли семант. способом від апелятива *віла*, *віли* (псл. **vidlo*, мн. **vidly* «вила; що-небудь роздвоєне; пристосування для намотування» < **viti* «вити» < і.е. *uei-* «вити, намотувати» [ЕСУМ 1, с. 374], який розвинув у слов. мовах геогр. значення: пор. укр. діал. *віли* «розгалуження русла річки», «місце злиття двох річок», «місце з'єднання двох доріг», пол. діал. *widly* «кут між двома річками, що з'єднуються» та ін. [28, с. 310]. Фонет. варіантом топоніма є назва р. *Віля* в бас. Тиси поблизу Ужгорода [СГУ, с. 102], якщо це не семант. утворення від дієприкм. форми зі спорідненою основою *вил-* (псл. **vil-*) дієсл. *віти* «скручувати», що могла відбитися і в інших гідронімах; пор. *виляти* [ЕСУМ 1, с. 375].

Вілкове – місто, Кілій. р-н Одес. обл.; уперше згадується в істор. матеріалах 1762 р. [АТП, с. 320; с. 328], *Вілково* (1981) [СЭС, с. 223]; за іншими джерелами, місто засн. 1746 р. на лівому березі Дунаю, де річка поділяється на три відноги, старовірами [ЕУ 1, с. 248] під назвою *Липованське*, пізніше *Вилків* [ГЕУ 1, с. 173]. Ойконім, очевидно, є посесивом на *-ов(е)* від гіпокористики **Вилко* пд.слов. імені *Віличко* [Чучка, с. 117] або іншого незафіксованого антропоніма **Вилок*, занесеного в бас. Дунаю рос. старовірами, в основі якого апелятив *вилók* «качан, кочень капусти», мн. *вилкі* [Даль 1, с. 204]. Імовірне також утворення ойконіма за

допомогою суф. *-ов(е)* в релят. функції від демін. *вілка*, *вілки* в геогр. значенні, яке може відбивати три відноги річки, де лежить поселення; пор. рос. діал. *вилки* «межиріччя», укр. *вила* «підвищення, що має три кінці, з яких один довший від двох інших» [Мурзаев, с. 122].

Істор. назва *Липованське* постала як субстант. відн. прикм. на *-ське*, утворений від групової назви старообрядців *липовáни*.

Вилок – селище міського типу, Виноградів. р-н Закарпат. обл. [АТП, с. 158]; засн. 1304 р. [ГЕУ 1, с. 173]; *Вілок*, *Уйлак* [Галас, с. 82]. Суч. назва *Вилок*, *Вілок* являє собою українізовану форму (можливо, під впливом асоціативного зв'язку з *вила* / *віла*, демін. **вилок*) угор. за походженням композита *Уйлак*, в основі якого словосп. *ij lak* «нове село», що пройшло складний шлях фонет. адаптації: *Ujlak* > *Вуйлок* > *Вуйлок* (у говірках селища *-о-* в закритому складі перед *-j-* дало *-j-*) > *Вўлок* > *Вілок* як штучне утворення від народного *Вўлок* [6, с. 82] (див. *Вілкове*).

Вінарка – річка, п. Ірпеня л. Дніпра в Житомир. обл.; *Винарка* (1864), *Winarka*, *Winiarka*, *Кривнянка* (1864, 1892), *Krywarka*, *Krywianka* (1893), *Кривинка* (1913), *Кривенка* (1920) [СГУ, с. 102]. Гідронім виник за допомогою суф. *-к(а)* в релят. функції від апелятива *винáр* «власник винної крамниці» [СУМ 1, с. 439], «винороб», «торговець вином», «винокур» [Чучка, с. 117] або *винáрня* «винна крамниця; пивниця» [СУМ 1, с. 439].

Паралельний гідронім *Кривенка* та його варіанти походять від назви с. *Криве*, через яке протікає річка [СГУ, с. 102], хоч можлива спільна мотивація ойконіма та гідроніма прикм. *кривий* за відповідною ознакою місцевості з нерівними, вигнутими, покрученими геогр. об'єктами.

Вінники – місто, Червоноармійська р/р м. Львова [АТП, с. 273]; засн. у 2-й пол. XIII ст. [ГЕУ 1, с. 173], *Winniki* (1893) [SGKP 13, с. 560], *Вінники* (1981) [СЭС, с. 225]. Ойконім виник унаслідок трансонімізації родової назви людей на прізви. *Винник*, в основі якого апелятив *вінник* «винокур» [Грінч. 1, с. 173], «той, хто виготовляв горілку і спирт» [СУМ 1, с. 441]; пор. похідну від цього антропоніма назву б. *Вінникова* в бас. Сіверськ. Дінця [СГУ, с. 102].

Виноградів – місто, Закарпат. обл. [АТП, с. 158]; засн. у IX ст., до 1946 р. – *Севлюш* [ГЕУ 1, с. 174], *Виноградов* (1981) [СЭС, с. 226], з X по XIII ст. – *Угочей* [Янко, с. 79], *Nugacha* (1332–1337), *Vgosa*, *Ugoca*, *Ugocsa* [Галас, с. 205]. Суч. ойконім виник як калька угор. *Севлюш*, букв. «виноградне» [Янко, с. 79], за допомогою суф. *-ів* у релят. функції від назви рослини *виногра́д*, яка займає важливе місце в господарському й культурному житті

Закарпаття та інших виноробних регіонів України; пор. поширені у переважно таких областях ойконіми *Виноград*, *Виноградар*, *Виноградівка*, *Виноградне*, *Виноградний*, *Виноградове* та ін. [АТП, с. 598], гідроніми *Виноградівка*, *Виноградна* (2), *Виноградний* [СГУ, с. 102].

Походження назви *Угоча* (*Ugocsa*) пов'язують з двома версіями: 1) від *u + *Cost* + *ja*, де *Cost* «гість» (Е. Моор, Я. Станіслав); 2) *Угоча* < *Угодча* < *Угодьча*, яке є посесивом на *-*ja* від антропоніма *Угодь* [Галас, с. 205].

Виноградне – селище міського типу, Ялт. (Чеховська) с/р у Криму [АТП, с. 255], рос. *Виноградное*. Ойконім виник способом субстантивзації та онімізації форми серед. роду відн. прикм. *виноградний*, утвореного за допомогою суф. -*н(ий)* від назви рослини *виноград*; пор. численні ойконіми *Виноградне* переважно на півдні України [АТП, с. 598], назви бб. *Виноградна*, руч. *Виноградний* [СГУ, с. 102] (див. *Виноградів*).

Вир – річки, їхні частини, ручаї тощо в різних регіонах України та в інших слов. країнах [СГУ, с. 103; СММПЗУ 1, с. 116; Іліаді, с. 318; Черепанова, с. 59–60]. Назви походять від загальнослов. ГТ *vir*, що має в укр. мові кілька значень: «водоверть, ковбаня» [Грінч. 1, с. 180], «крутий прямовисний берег», «заглиблення на місці водойми», «глибока яма» [Мурзаев, с. 133] та ін. Вихідне псл. *virь «вир» пов'язане іншим ступенем вокалізації з дієсл. *vьrěti «кипіти, клекотіти» [ЕСУМ 1, с. 379]. Шляхом метонімії від гідронімів або безпосередньо від ГТ *vir* виникли переважно на Поліссі малочисельні ойконіми *Вир*, *Вирі*, *Вирівка*, *Вирка* [АТП, с. 598–599]; пор. ще літоп. м. й р. *Вирь* в Чернігівськ. землі, що фіксується з XI ст. [ЕСЛГНПР, с. 31], гідроніми *Вірка* (3) на Рівненщині та Закарпатті [СГУ, с. 103].

Вірва – річки: 1) л. Тетерева п. Дніпра; *Вірва* (1864), *Вірва* (1955); пор. с. *Вірва* Малин. р-ну Житомир. обл.; 2) п. Вігору (В'яру) п. Сяну п. Вісли; *Вірва* (1957); *Olchowiec* (у верхів'ї), *Werwa* (1895), *Вірва* (1960), *Warwa* (1965); 3) ручай, бас. Стиру п. Прип'яті п. Дніпра на Волині [СГУ, с. 103]. Гідроніми виникли семант. способом унаслідок онімізації ГТ *вірва* «вибита ким-, чим-небудь, вирвана силою вибуху яма; вибитий, вирваний отвір», «глибока яма у дні річки, ставка» [СУМ 1, с. 467], «яр, утворений дією вод», «калюжа», «місце де вода збирається після дощів», «місце, де вода зникає під землею», «крутий схил гори, круча» [СНГТК, с. 42], поширеного також у пол. мові [28, с. 319]. Походження твірного *вірва* (< псл. *vьrьva) пов'язане з префіксальним *vьrьvati «вирвати», основа

якого в гідронімах указує на характер дії води та її наслідок; пор. укр. діал. (нижньонаддніпр.) *вірвач* «острів, що утворився із відірваної від берега ділянки землі» [Чабаненко 1, с. 162]. Варіант *Warwa* постав або під впливом відомого пол. топоніма *Varwa*, який пов'язують з *warować* «зміцнювати, обороняти», або є самостійним утворенням від псл. **var-*, спорідненого з **vir-/vьr-* [24, с. 68–71]; пор. похідні від ГТ *vir* або його форм гідроніми *Виревідва* (< *Виреводи*), *Виріще*, *Вирівка*, *Вірка*, *Вірок* [СГУ, с. 103].

Вирвихвіст – річки: 1) л. Протоки л. Росі п. Дніпра; *Вирвихвость* (1900); 2) пр. Гирмана л. рук. Дніпра; *Вирвихвость* (1850); 3) пр. Ромна п. Сули л. Дніпра; *Вирвихвость* (1785); 4) пр. Хоролу л. Псла л. Дніпра; *Вирвихвость* (1848); 5) у нп Саварка і Лютері Богуслав. р-ну Київ. обл.; пор. ще р. *Вирвихвоста* л. Дніпра в Семенів. р-ні Полтав. обл. [СГУ, с. 103]. Гідроніми виникли семант. способом від апелятива *вирвихвіст* «грузьке болото на дорозі» [Грінч. 1, с. 181], «багно, трясовина (з іржавою водою)» [Железняк, с. 30], первісна образна семантика якого (< *вирви* + *хвіст*) утрачається внаслідок термінологізації юстапозита. Чітка локалізація гідронімів *Вирвихвіст* від середньонаддніпр. говірок в Україні до бас. Дону в Росії, де фіксується форма *Урвихвост* [Стрижак, с. 39], може свідчити про зародження твірного апелятива в укр. козацькому середовищі, де особливо продуктивними були образні композити з основою дієслова наказового способу, і поширення його разом з переселенням козаків на Кубань.

Високе – селище міського типу, Советська р/р м. Макіївки Донец. обл. [АТП, с. 101]; засн. 1957 р. у зв'язку з будівництвом шахти [Янко, с. 80]. Ойконім виник способом субстантивзації та онімізації форми серед. роду прикм. *високий* «який має велику відстань знизу вгору», «який знаходиться на далекій або значній віддалі від землі, від якої-небудь поверхні» [СУМ 1, с. 493], що характеризує місцевий рельєф; пор. ще 25 аналогічних назв нп в Україні [АТП, с. 599] та їхню непродуктивність у гідронімії й оронімії [див. СГУ, с. 104; Габорак, с. 72] у зв'язку з відсутністю протічних вод і гірських об'єктів, які б позначалися номенкл. іменем серед. роду, поширені у гідронімії та оронімії назви з компонентами *Висока*, *Високий* [СГУ, с. 104; Габорак, с. 71–72], які узгоджуються із співвідносними ГТ.

Високий – селище міського типу, Харків. р-н і обл. [АТП, с. 455]; засн. 1903 р. [ГЕУ 1, с. 177], *Високий* (1981) [СЭС, с. 262]. Ойконім виник способом субстантивзації та онімізації прикм. *високий*, який характеризує підвищену місцевість, де був

заснований хутір, можливо, рос. *поселок*, на що вказує форма чол. роду (див. *Висо́ке*); пор. відсутність інших аналогічних ойконімів через занепад таких поселень, як хутір, але поширеність мікронімів та оронімів у формі *Висо́кий* [СГУ, с. 104; Габорах, с. 72], що характеризують яри, береги, горби, верхи тощо за їх віддаленням від низини.

Висо́кий Ка́мінь – комплексна пам'ятка природи держ. значення, Воловец. р-ну Закарпат. обл.; *Гора Високий Камінь* [ГЕУ 1, с. 177]. Топонім виник унаслідок трансонімізації ороніма, утвореного способом лексикалізації та онімізації словосп. *висо́кий ка́мінь* з прозорою етимологією компонентів; пор. с. *Високий Камінь* у Коростишів. р-ні Житомир. обл [АТП, с. 139].

Високогі́рний дендропа́рк – пам'ятка садово-паркового мистецтва держ. значення [ГЕУ 1, с. 177]. Назва виникла внаслідок лексикалізації та онімізації словосп. з опорним ГТ *дендропа́рк* «великий парк, у якому вирощується багато видів деревних і кущових рослин як місцевої флори, так і інших біогеографічних областей» [СУМ 2, с. 242] й означенням *високогі́рний* «який міститься, розташований, росте високо в горах» [СУМ 1, с. 494].

Високопи́лля – селище міського типу, Херсон. обл. [АТП, с. 465]; засн. 1869 р., до 1915 – *Кронау* [ГЕУ 1, с. 177]. Ойконім утворено складно-суф. способом на основі словосп. *висо́ке по́ле* за допомогою суф. **-j(a)* в просторовому значенні, який викликав подовження кінцевого *-л-* у твірному ГТ; пор. нп *Високопи́лля* на Донеччині й Харківщині, *Високопи́ль* на Дніпропетровщині, *Тернопи́лля* на Львівщині, *Тернопи́ль* [АТП, с. 599; с. 733].

Істор. назва *Кронау* нім. походження. Вона постала за допомогою суф. *-ау* (< *-аи*) в топонімній функції від нім. *Krone* «корона (дерева); корона», в основі якого лат. *corōna* «вінок, вінець; край, кінець, межа»; пор. укр. *кро́на* «верхня частина дерева», що є запозиченням з нім. мови [ЕСУМ 3, с. 103].

Висо́цький зака́зник – лісовий заказник держ. значення, Дубровиц. р-ну Рівн. обл. [ГЕУ 1, с. 178]. Назва виникла внаслідок лексикалізації та онімізації словосп. з опорним ГТ *закáзник* й означенням у формі відн. прикм. на *-цький*, утвореного від суміж. ойконіма *Висоцьк* [АТП, с. 375].

Вісу́нь – річка, п. Інгульця п. Дніпра; *Isun* (1936), *Высунь*, *Висунь* (1913), *Вулсунь* (1890), *Вісу́нь* (1957), *Исунь* (1913), *Исунь* (1863), *Висунь* (1850), *Иусунь* (1948); пор. нп *Висунь* й *Висунськ* на річці в Миколаїв. обл. [СГУ, с. 104]. Гідронім виник за допомогою псл. суф. **-унь* / **-унь* у релят.-агент. функції (пор. назви рр. *Бісу́нька*, *Грунь*, *Гру́нька*, *Роду́нька* та ін. [СГУ, с. 52; с. 159;

с. 467]) від псл. основи **vis-* «рідина; розливатися, текти», що відбита в гідронімії старожитніх слов. земель з річками, які характеризуються низинними берегами, розливами, заплавами й відповідною якістю води та флорою [15, с. 32] (див. назву р. *Вели́ка Вись*, неподалік якої бере початок р. *Вісу́нь*). Суч. *Вісу́нь* з початковим *Ви-* сформувалося внаслідок ствердіння губних в укр. мові. Існує кілька версій щодо неслов. походження гідроніма, автори яких відзначають їхню фонет. або лекс. неперекональність: від тюрк. *usun* «довгий»; з огляду на варіанти *Добрая Исунь*, *Исунь Добрая* від сумнівного тюрк. *iui* «добрий» (?) і *su(n)* «вода, річка» (В. Лобода); від **vicun* або **vicin* «водопій, місце для напування худоби» з основою д.тюрк. **ič* «пити» й формантом *-un* (І. Железняк); від монг. *u-sun* (суч. *usan*) «вода», що нашарувалося на давню гідрооснову з тюрк. коренем *су* «вода, ручай, річка, озерце» (О. Карпенко) [15, с. 30–31] (останню етимологію автор переглянула і стверджує сх.слов. утворення **visunь* з продуктивним суф. *-унь* [12, с. 49–50]). Такий різнобій тюрк. етимологій свідчить про відсутність надійних аргументів у них, зокрема щодо природи компонента *Ви-* / *Ви-*, який має нехарактерний для тюрк. мов початковий *В-*, щодо відсутності сингармонізму в найдавніших фіксаціях *Висунь*, *Исунь* (< *Visunь*), щодо наголосу на першому складі тощо. Пояснення цьому криється в адаптації псл. **Visunь* різними тюрк. племенами: у VI–VII ст. аварами, після занепаду Київської Русі, у складі якої найпоширеніше підтримували вживання автохтонного **Visunь*, *Висунь* уличі, печенігами, половцями, татаро-монголами, турками, які закріпили в місц. мовленні варіанти *Исунь*, *Исунь*.

Вися́ча – карстова печера у Гірсько-Кримській карстовій області, на Ай-Петринській яйлі [ГЕУ 1, с. 179]. Спелеонім виник унаслідок субстантивзації та онімізації форми жін. роду дієприкм. *вися́чий* «який висить, звисає» [СУМ 1, с. 507]; пор. відгелонімну назву гідрологічної пам'ятки природи держ. значення *Вися́че*, *Болото Вися́че* у Верховин. р-ні Івано-Франків. обл., яка відбиває аналогічну мотиваційну ознаку об'єкта – наявність так званих *висячих боліт* на схилі Полонинського хребта висотою 1500 м [ГЕУ 1, с. 179].

Витачі́в – село, Обухів. р-н Київ. обл. [АТП, с. 221]; м. *Витичевь* Київськ. землі біля гирла р. *Віти*; пор. бродь *Витичевь* біля м. *Витичевь* (1151); за Костянтином Багрянородним (X ст.) *βιτετζβη*, *Вятичи*, *Витичи* (поч. XVI ст.), *Витачев* (XVII ст.) [ЕСЛГНПР, с. 31–32]. Ойконім виник як посесив на *-евь*, утворений від патроніма *Витичь*, в основі якого гіпокористика *Вить*

від повного особ. імені *Витославъ* [7, с. 32] або *Витомиръ*, *Добровитъ*, *Гостевитъ* [Чучка, с. 119]. Варіант XVI ст. *Вятичи* сформувався за аналогією до етноніма *вятичи*, який не має стосунку до мотивації топоніма. Суч. форма *Витачів* постала в XVII ст. унаслідок фонет. трансформації основи патроніма *Витич-*, можливо, під впливом пол. *witać* «вітати». Імовірним є походження топоніма як посесива на *-євъ* від катойконіма або етноніма **витичи* «ті, що живуть на узбережжі р. *Вита*», біля гирла якої лежить село: пор. *дрéговичі* < *дрéгва* «грузька, болотиста місцевість», *úгличі* (< **qgъlitje*) < *Угълъ* (< **qgъль*) [15, с. 132–133] (див. *Ингу́л*).

Вітвиця – річка, л. Свічі п. Дніпра; *Вітвиця* (1957), *Витвица* (1917), *Witwica* (1890); пор. с. *Витвиця* Долин. р-ну Івано-Франків. обл. [СГУ, с. 104]. Гідронім виник за допомогою суф. *-иц(я)* в релят. функції від діал. *витва* (бот.) «верба прутovidна, лоза», що зводиться до псл. **vitv-*, пов'язаного з **vitъ*, **věť* «гілка» (< і. є. **uei-t*, **uoi-t*) «прут, лоза», похідного від **uei-* «вити, крутити» [ЕСУМ 1, с. 383; с. 406–407]. Можлива мотивація назви тією ж основою *витв-* (< **vitv-*) з архаїч. значенням «та, що в'ється», яке імпліцитно наявне в похідному «верба прутovidна, лоза».

Вітекля – річка, л. Сновиди л. Пд. Бугу (1967); «у верху *Вытекля*» (1614), *Вытекля* (1889), *Wytekla* (1895), *Витхла* (1957), *Samiec* (1889) [СГУ, с. 104]. Гідронім виник унаслідок субстантивзації та онімізації форми жін. роду дієприкм. *вітеклий* з основою дієсл. *вітекти* від *текти* «перемістити свої води в певному напрямку (про річку, струмок і т. ін.)» [СУМ 10, с. 58].

Паралельна назва *Витхла*, якщо це не граф. помилка, постала таким самим способом від форми жін. роду дієприкм. *вітхлий* «такий, що видохся» [Грінч. 1, с. 195], тобто «випарувався, дуже ослаб (про воду)».

Гідронім кін. XIX ст. *Samiec* є семант. похідним від апелятива *самець* «щось, хтось одинокий, окремішній, відокремлений» або ж утворенням із суф. *-ець* у топонімній функції від *сам*, *самий*; пор. численні гідроніми *Самець* на старожитніх укр. землях [СГУ, с. 485–486].

Віхриця – річка, п. Ірпеня п. Дніпра в Київ. обл.; *Вихрицьа* (1634), *Выхрица* (1664) [СГУ, с. 104]. Гідронім виник за допомогою суф. *-иц(я)* в релят.-атрибут. функції від апелятива *віхор* у гідрографічному значенні: пор. рос. *вихоръ* «вир, пучина, водоверть» [Даль 1, с. 208], що зводиться до псл. **vixrъ*, пов'язаного з **vixati* < і. є. **uei-* «крутити, гнути» [ЕСУМ 1, с. 386].

Вічівський заказник – ботанічний заказник держ. значення, Зарічн. р-ну Рівн. обл. [ГЕУ 1, с. 179]. Назва виникла внаслідок лексикалізації та онімізації словосп. з опорним ГТ *заказник* й означенням у формі відн. прикм. на *-ський*, утвореного від суміж. ойконіма *Вичівка* [АТП, с. 376].

Вишгород – місто, Києво-Святошин. р-н Київ. обл. [АТП, с. 206]; «идета ... *Вышегороду*», *Вышегородъ* (946), «у ... *Вышегородъ* (980), «приде ... *Вышегороду*» (1015), «из *Вышегорода*» (1150), «до *Вышьгорода*» (1206), «под *Вышегородьмъ*» (1173), «въ *Вышегороде*» (1078), «за *Вышегородомъ*» (1088), *Вышгородъ* (1155), у Костянтина Багрянородного *Βουσεύραδε* (X ст.), *Wyżgród* (XVII ст.), як с. *Виж-город* (1729-31) [ЕСЛГНПР, с. 38–39]. З огляду на повторюваність назви на різних слов. землях припускають функціонування ГТ *вышьгородъ* «акрополь, верхній замок, кремль, детинець», «місто на згірку, частіше над річкою», «високе місто, замок, укріплення на високому місці», від якого семант. способом утворено ойконім [ЕСЛГНПР, с. 39; Никонов, с. 91]. Імовірне виникнення назви як композита безпосередньо від основ порівняльного ступеня *выш-* (< *высокъ*) і ГТ *городъ* «місто» за ознакою «верхнє місто; огорожа, паркан, фортеця, місто на високому місці» [ЕСУМ 1, с. 570–571], що входять до структури апелятива *вышьгородъ*.

Вішківце – селище міського типу, Хуст. р-н Закарпат. обл.; відоме з 1271 р. [ГЕУ 1, с. 180]. Ойконім постав як посесив на *-ове* від антропоніма *Вишко* або *Вишек*, що є гіпокористикою композитів типу *Vyšeborъ*, *Vyšemirъ*; пор. пол. *Wyszek*, *Wyszk*, *Wyszko* [Rymut 2, с. 711], ст.укр. с. *Вышьково* в Берестейськ. землі [ССУМ 1, с. 226], суч. с. *Вишків* у Долин. р-ні Івано-Франків. обл., нп *Вишківка* в Житомир. обл., відойконімне *Вишківське* на Київщині, відкатойконімне *Вишківці* у Вінниц. обл. [АТП, с. 599].

Вишнєва Горá – ботанічний заказник держ. значення, Рівн. р-ну і обл. [ГЕУ 1, с. 180]. Назва виникла внаслідок лексикалізації та онімізації словосп. з опорним ГТ *горá* й означенням у формі жін. роду відн. прикм. *вишнєвий* «стос. до *вішня*» (заказник являє собою крейдяну гору, де зростає близько 100 рідкісних рослин, з яких значне місце посідає *вишня степова* [ГЕУ 1, с. 180]). Можливе посередництво ороніма в походженні назви заказника.

Вишнєве – 1) місто, Києво-Святошин. р-н Київ. обл. [АТП, с. 217]; засн. 1960 [ГЕУ 1, с. 180]; 2) селище міського типу, П'ятихатк. р-н Дніпропетров. обл. [АТП, с. 90]; засн. 1926 р.; до 1961 – *Ерастівка* [ГЕУ 1, с. 180]; 3) селище

міського типу, Селидів. м/р Донец. обл. [АТП, с. 110]. Ойконіми виникли способом субстантивациї та онімізації форми серед. роду відн. прикм. *вишнєвий* «стос. до *вішня*». За відношенням до поширеного в Україні плодючого дерева постало близько півсотні ойконімів у формі *Вишневе*, яка узгоджується з категорією роду номенкл. імені *село*, і лише поодинокі назви поселень жін. (*Вишнева*) і чол. (*Вишневий*) роду [АТП, с. 599]. Окремі ойконіми у формі серед. роду, імовірно, утворено за допомогою суф. *-ев(е)* в релят.-посес. функції від антропоніма *Вишня*: пор. назви нп *Вишнів* у Волин. та Івано-Франків. обл. [АТП, с. 599], хоч і вони можуть зводитися до короткої форми прикм. *вишнів* від *вишнєвий* [ЕСУМ 1, с. 387].

Істор. назва пос. *Ерастівка* на Дніпропетровщині виникла за допомогою суф. *-івк(а)* в релят.-посес. функції від імені землевласника *Ераста Бродського* [29, с. 80].

Вишневецька – балка, л. Нагольної л. Міусу, впадає в Азовське море (1957); *Вышневецкая*, *Вишневецкая* (1780), *Вишневецкій Буерак* (1854); як р. *Вешнивецкая* (1853); пор. нп *Вишневецкій* (80–90 рр. XIX ст.) [СГУ, с. 105]; як р. *Вишневецька* [ГЕУ 1, с. 180]. Гідронім, як і істор. ойконім *Вишневецкій*, виник унаслідок субстантивациї та онімізації відн. прикм. із суф. *-ецьк-*, похідного від суміж. назви с. *Вишневе* [АТП, с. 61], або із суф. *-ськ- / -цьк-*, приєднаного до незафіксованого *Вишневець* (див. *Вишнівець*).

Вишнівець – селище міського типу, Збараз. р-н Тернопіл. обл. [АТП, с. 418]; відоме з 1395 р. [ГЕУ 1, с. 181]; *Вишневець*, *Вишніввець*, *Вишневець* (1463), *Вишнівець* (1482) [ССУМ 1, с. 177]. Ойконім виник за допомогою суф. *-ець* у релят.-демін. функції від *вишнів* «вишневий» або від топоніма *Вишнів*, який є семант. похідним від *вишнів* чи посесивом на *-ів* від антропоніма *Вишня* (див. *Вишневе*); пор. діал. *вішнівград* «вишник», де *вішнів* від *вишнєвий* [ЕСУМ 1, с. 387]. Можливе утворення ойконіма від діал. *вишнівки* «порічки, Rives rubrum L.» [ЕСУМ 1, с. 387] за допомогою *-ець*.

Вишнівка – населені пункти (12) [АТП, с. 599], балка, річки (3) [СГУ, с. 105]. Топоніми виникли за допомогою суф. *-к(а)* в релят. функції від *вишнєвий* «стос. до *вішня*», в якому чергування *-е- / -і-* зумовлене закритим складом похідного, або приєднанням продуктивного в топонімії суф. *-івк(а)* з тим самим значенням до назви плодового дерева *вішня*. Окремі ойконіми могли утворитися за допомогою *-івк(а)* у релят.-посес. функції від антропоніма *Вишня* (див. *Вишневе*, *Вишнівець*).

Вішня – річки (4) [СГУ, 105], населені пункти (2) [АТП, с. 599]. Назви виникли внаслідок субстантивациї та онімізації форми жін. роду відн. прикм. *вішній* «який знаходиться, міститься на великій відстані від землі» [СУМ 1, с. 544]; пор. у гідронімії переважно Пд.-Зх. України демінутиви *Вишенька* (3), складені назви з компонентом *Вішній* (7), потік *Вішні Ями* [СГУ, с. 104–105], ойконіми *Червона Вишня* на Хмельниччині, *Судова Вишня* (див.) [Бучко, с. 309] і мікрогідронім *Вішниця* на Львівщині [СГУ, с. 104]. Твірний прикм. *вішня*, *вішній* поширений у більшості слов. мов [2, с. 17].

Віща Бургунка – річка, п. Дніпра в його гирлі нижче м. Берислав Херсон. обл.; *Burhunka* (1931), *Боргунка Высшая* (1720), *Верхняя-Бургунка* (1890), *Бургунській*, *Бургунка* (1913) [СГУ, с. 105–106]. Гідронім виник синтаксичним способом унаслідок приєднання означення *Віща*, яке вказує на місце знаходження об'єкта порівняно з р. *Нижня Бургунка* (пор. там само с. *Бургунка* Берислав. р-ну Херсон. обл.) [СГУ, с. 389], до слов'янізованого за допомогою суф. *-к(а)* в релят. функції гідроніма тур. походження *Бургун*, що виник від тур. **burgun* «той, що бурлить; круговерть» (див. *Бургунка*).

Вібчина, Вібчінка – близько двох десятків гір і хребет у Карпатах на Івано-Франківщині [Габора, с. 73–74]. Ороніми виникли семант. способом від карпат. ГТ *вібчина*, *віпчина* «малий перевал між двома горами» або його демін. форми *вібчинка*, *віпчинка* з основою апелятива *вібча*, *вібче* «спільна громадська земля, угіддя» [5, с. 73–74]; пор. потік у бас. Тиси *Вібчінський*, ур. *Віпчинá* на Закарпатті [СГУ, с. 106].

Віг'ор – річка, п. Сяну п. Вісли; *В'яр* (1957), *Wiar*, *Wihor*, *Strywihor* (1893), *Вигор* (2-а пол. XX ст.), «по *Вагру*» (1097), «над р'кою *Вягромь*» (1152), *Wiar* (1448), *Yuar* (1496), *Wyuar* (1565), род. відм. *Вягра* (1848), род. відм. *Вигоря* (*Вяра*) (1979), *Въгорь* (1884) [СГУ, с. 106]; у монографії З. Бабіка всі варіанти й паралельні назви подано латиницею з поодинокими незначними відхиленнями, зокрема, найдавніша фіксація 1097 р. «ро *Viagri*» вказує на м'якість губного *V-* на відміну від кириличного «по *Вагру*» [30, с. 302]. Гідронім належить до давніх утворень балтослов. або псл. походження з балт. та герм. зв'язками і зводиться до праформи **Vegr̥s*, в основі якої суфіксальне псл. **veg-r̥s* «крутий», рефлексі якого майже не збереглися; пор. пол. *wakronić* «блукати», нім. *wanken* «коливатися, хитатися», лит. *vingrūs* «той, що крутиться» [Brückner, с. 61], «звивистий», гідроніми *Vingra*, *Viñgre*, *Viñgris*, *Vingrys*, *Viñgrius* [Ванагас, с. 17],

які вказують на вихідне іє. **ueng-* / **uang-*. Назва виникла в зх. частині протосх. слов. діал. масиву, де етимологічне *-e-* давало паралельно з *-a-* (пор. варіанти з основою *Вягр-*) звук *-i-*, що характерно для зх.поліс. говорів: пор. укр. лімнієм *Вічмеро*, який зводиться до псл. антропоніма **Večeměrъ* / **Večemirъ* [28, с. 309]. Поширення форми *В'яр*, *Wiar*, яка закріпилася в пол. мові, пов'язане з колонізацією в XIV ст. перемишльських земель занепалої Київської Русі: укр. *Вягор* унаслідок зміни наголосу в пол. мовленні зазнало редукції вставного (неетимологічного) *-o-* і стягнення в такій позиції слабкого фарингального (гортанного) *-z-*: псл. **Veğrъ* > друс. *Вягоръ* > укр. *Вягор* > пол. *Wiahr* > *Wiar* [30, с. 303]; пор. варіант *Struwihor* і омонімічну назву р. *Стривізор* (л. Дністра) зі спорідненою другою основою *-вігор* [2, с. 75–77].

Віднога – балки, річки, рукав річки, гора та ін. [СГУ, с. 106; Габорах, с. 74]. Як окрема назва або компонент складеного топоніма походить від переважно сх.слов. ГТ *віднога* «кожна частина розгалуження (дороги, ствола дерева)», «рукав річки», «відріг гори» [Грінч. 1, с. 221], «відгалуження гірського хребта, його відріг; відгалуження долини; рукав річки, її притока; вузька затока озера; початок, витік річки» [Мурзаев, с. 422]. В основі твірного апелятива назва кінцівки *нога*, асоціативний зв'язок з якою як з відгалуженням від основної частини тіла спричинився до її продуктивності в геогр. термінології: пор. *занога*, *нога*, *підніжжя* [Мурзаев, с. 422], що відбилися в різних класах топонімів. Утвореним від *віднога* за допомогою *-ин(a)* є ГТ *відножина* «віднога» [Грінч. 1, с. 221], від якого семант. способом виникло кілька назв бб. *Відножина* в бас. Сіверськ. Дінця (3) і на Запоріжжі [СГУ, с. 106], що свідчить про його діал. (пд.-сх.) характер в укр. мові.

Відрадне – селище міського типу, Ялт. м/р в Криму [АТП, с. 255], рос. *Отрадное*; пор. у Росії м. *Отрадное*, м. *Отрадный* (1981) [СЭС, с. 960]. Ойконім виник унаслідок субстантивациі та онімізації форми сер. роду прикм. *відрадный* «який несе відряду, втіху, задоволення, радість» [СУМ 1, с. 626], що було пов'язано з продуктивністю в ойконімії, особливо кол. СРСР, т. зв. естетичних утворень.

Віжомля – річка, л. Скля п. Сяну п. Вісли; *Віжомля* (II пол. XX ст.), *Ожомля* (1957), *Шчан'*, *Віжомл'а* (1979), *Ožomla*, *Szczan* (у нижній течії) (1886); пор. у бас. річки нп *Віжомля* Яворів. р-ну Львів. обл. [СГУ, с. 107]. Гідронім ізольований в укр. і слов. топонімії, його етимологія неясна. Можливо, він є посесивом на *-j(a)* від антропоніма

*Віжом < *Ожомъ*, в основі якого незасвідчена дієприкм. форма псл. походження **o(b)žemъ* «вижаний, вичавлений, стиснутий» < псл. **o(b)žeti*, **o(b)žyto* < **žeti*, **žyto* «жати; м'яти, бгати» [ЕСУМ 2, с. 189]; пор. *жом* від *жати*. Суч. *Віжомля* сформувалося приєднанням протетичного *B-* до *Ожомля*, після чого відбувся перехід *-o-* в *-i-* за аналогією до відбитих у топонімії ГТ *віднога*, *вікно* тощо.

Паралельна назва *Шчан'*, *Szczan* пол. походження; її основу пов'язують з германізованим антропонімом *Stans*, *Stansz*, *Stensz*, але певної етимології не пропонують [31, с. 379].

Візня – річка, п. Ірші л. Тетерева п. Дніпра; *Возня* (1864), *Вузня* (1900), *Візня* (1952), *Вóзня* (1957) [СГУ, с. 107]; пор. суміж. с. *Візня* в Малин. р-ні Житомир. обл. [АТП, 142], р. *Візнянка* в Кіровоград. обл. [СГУ, с. 107]. Етимологія гідроніма й суміж. ойконіма затемнена. Вони мають поодинокі паралелі в інших європ. мовах; пор. відомі з XI–XII ст. місцевість і м. *Vizna*, *Wizna* в гирлі Бобра притоки Нарви, там само похідну назву р. *Wiznica* [30, 318]. Дослідники топоніма переважно визнають його балт. походження. Більшість схиляється до того, що назва *Vizna* / *Wizna* є слов'янізованою, похідною від ст.прус. *wizene* «трава» [31, с. 429], «розмарин», в основі якого **wīsē* «лука», що може бути спорідненим з ним. *Wiese(n)* «лука» (огляд версій див. [30, с. 318]). Рідше топонім *Vizna*, *Wizna* пов'язують з лит. гідронімами на *Vyž-* або припускають імовірність існування псл. **Vizьna*, **Vizna* [30, с. 318]; пор. рос. діал. *видзь* «сінокісна земля; лука» [Мурзаев, с. 122]. У разі первинності форми *Візня*, варіанти *Возня*, *Вузня* могли постати під впливом похідних від дієсл. *вѣзти*, *возити* [ЕСУМ 1, с. 344–345]. Імовірним є етимологічний зв'язок з гідронімом *Візніця* (див.).

Візовська – карстова порожнина (шахта) в Гірсько-Кримській карстовій обл., на Карабіялі [ГЕУ 1, с. 184]. Спелеонім постав унаслідок субстантивациі та онімізації форми жін. роду відн. прикм. на *-ський*, похідного від незафіксованої топооснови *Візов-*.

Війтівці – селище міського типу, Волочиськ. р-н Хмельниц. обл. [АТП, с. 477]; відоме з XVI ст., *Wojtowce* (1755), *Wojtowe* (1789), *Войтовцы* (1886), *Вайтовцы* (1899), *Віитівці* (1925) [Торч.-Торч., с. 109]. Ойконім виник унаслідок онімізації групової назви людей *війтівці* «підлеглі або нащадки війта», в основі якої поширений через пол. посередництво с.в.нім. *vīūt* «сільський староста» [ЕСУМ 1, с. 397]; пор. ще с. *Віитівці* у Липовец. р-ні на Вінничині [АТП, с. 20], яка теж тривалий час була колонізована.

Вікно́, Вікна́, Вікні́на – назви численних водних об'єктів [СГУ, с. 107], які виникли семант. способом від ГТ *вікно́* та похідного *вікнина*: пор. укр. *вікно* «водоверть; ковбана; джерело», «річка, яка бере початок з відкритої ділянки болота», «відкрите місце на болоті та озері, яке не заросло рослинністю» [Мурзаев, с. 410], *вікні́на* «місце на болоті, яке не заросло водоростями», «воронка водоверті» [Грінч. 1, с. 237]. ГТ *вікно́*, який постав метафоричним способом від апелятива *вікно́* «отвір для світла й повітря в стіні приміщення...», відомий у різних слов. мовах, що свідчить про його псл. походження (псл. **okъno* < **oko*). Він поширився в рум. й молд. мови і відбився в їхній топонімії [Мурзаев, с. 410–411; Никонов, 306; Шульгач, с. 189]; пор. ще похідні гідроніми *Вікни́ця*, *Вікня́на*, *Вікня́нка* [СГУ, с. 107], а також утворені семант. способом від ГТ або відповідних назв водних об'єктів ойконіми *Вікнина*, *Вікнине*, *Вікнини*, *Вікно*, *Вікняне* [АТП, с. 600].

Вілія – річки, 1) л. Горині п. Прип'яті п. Дніпра (1957); *Вілія*, *Вілля* (1913), *Wilia* (1893), *Wilia Dnieprowa* (1886), *Вілія* (1212), «переидеть рѣку Велью» (1231); пор. с. *Вилья* «при р. Вильѣ» (1888–1903), нп *Вілія* у Рівн. і Тернопіл. обл.; 2) л. Случі л. Горині п. Прип'яті п. Дніпра; *Вілія* (1888); 3) п. Тетерева п. Дніпра; *Вілія* (1646), *Віллія* (1913), *Виленка* (1892), *Дубовець* (1897); пор. нп *Вільня*, *Віленка*, *Вільнянка* [СГУ, с. 107–108]. Існує кілька етимологій відомого ще з д.рус. пам'яток гідроніма [7, с. 40; 18, с. 82–83]. Найпоширенішим є запропоноване ще А. Кочубинським і Т. Лер-Сплавінським балто-слов. пояснення назви з внутрішньою формою «звивиста» [18, с. 83]. Як псл. утворення його аргументував В. П. Шульгач: **Vilьja* < **vilьja* «звивиста» < **vil-* + *-ьj(a)* < **vi-* + детермінатив *-l-* < іє. **(s)ui-* / **(s)uei-* // **(s)uoi-* «вити» [28, с. 310–311]. Можливо, гідронім виник на основі балто-слов. адстрату в бас. Прип'яті, але відсутність його відповідника, крім притоки Неману, на інших теренах істор. поширення балт. мов на тлі трьох поліс. назв рр. *Вілія* в бас. Горині й Тетерева та кількох похідних у цьому регіоні (р. *Вілиця* п. Вілії, р. *Вілля* в бас. Прип'яті, р. *Вілька*, *Вьлька* п. Ірпеня Дніпра на Поліссі [СГУ, с. 107–108], з яких *Вілія* є фонет. варіантом форми *Вілія*, а інші – її демінутивами, свідчить про визначальний псл. компонент у формуванні топоніма, основа якого поширилася із Середньої Наддніпряни на північ; пор. похідний від назви р. *Вілія* в бас. Неману ойконім *Вільнюс*.

Вільна – річка, п. Дніпра в Дніпропетров. обл.; *Wilniow* (1899–1910), *Вольная* (1913) [СГУ,

с. 108]. Гідронім виник унаслідок субстантивації та онімізації форми жін. роду прикм. *вільний* у просторовому (такий, що не має тісноти; широкий, просторий, безкрай) або в соціальному (ніким не гноблений, не поневолюваний; незалежний, самостійний; розкріпачений) значенні [СУМ 1, с. 673]. У формі серед. роду назва *Вільне*, яка узгоджується з номенкл. іменем *село*, високопродуктивна в ойконімії – близько півсотні одиниць [АТП, с. 600], де переважає суспільно-політична мотивація.

Вільногірськ – місто, Верхньодніпровськ. р-н Дніпропетров. обл. [АТП, с. 81]; засн. 1964 р. [ГЕУ 1, с. 184], *Вольногóрск* (1981) [СЭС, с. 246]. Ойконім виник як релятив на *-ськ* складно-суф. способом на основі словосп. з означенням *вільний* (див. *Вільна*) та опорним ГТ *горá*. Можливе його безафіксе утворення від *Верхньогірський* (басейн, район тощо).

Вільня́нка – річки: 1) л. Дніпра у Вільнянськ. р-ні Запоріз. обл. (1957); *Волнянка*, *Вольненька* (1913), *Вольнянка* (1782), *Волненка*, *Волненька* (1782), *Вольненькая* (1850), *Wolnenka Fl.* (1739), *Wolenka R.* (1760); пор. пороги *Верхній Вільний* і *Нижній Вільний* (*Вольний*) проти гирла річки (1858), с. *Вільнянка Вільнянськ.* р-ну; 2) п. Самари л. Дніпра (1957); *Вільня́нка* (1850), *Вильна* (1805), *Вольная* (1782), *Волная* (1775), *Волненка* (1743), *Вольненька* (б. р.), *Виллянка* (1778), *Волнянка* (1880), *Вольненькая* (1850); пор. с. *Вільне* Новомосковськ. р-ну Дніпропетров. обл. [СГУ, с. 108]. Суч. гідроніми виникли за допомогою суф. *-янк(a)* в релят. функції від топооснови *Вільн-* / *Вольн-*, відбитої у варіантах *Вольная*, *Вильна* або в назвах порогів *Вільний*, *Вольний*.

Вільнянськ – місто, Запоріз. обл. [АТП, с. 173]; засн. 1840 р.; *Софіївка* (до 1935), *Червоноармійське* (1935–1966) [ГЕУ 1, с. 184], *Вільнянск* (1981) [СЭС, с. 246]. Ойконім виник за допомогою суф. *-ськ* у релят. функції від назви р. *Вільня́нка* (див.), на якій лежить місто.

Попередня назва *Червоноармійське* постала як меморіальна внаслідок субстантивації складно-суф. відн. прикм. з прозорою етимологією.

Первинний ойконім постав як дериват на *-івка* від жін. імені *Софія*.

Вільхі́вка – балки, річки, рукави річок, селище міського типу в Донец. обл., села [СГУ, с. 108; АТП, с. 110; с. 601]. Топоніми постали за допомогою суф. *-к(a)* в релят. функції від відн. прикм. *вільховий* «стос. до *вільха*» або за допомогою *-івк(a)* з тим самим значенням від загально-слов. назви дерева *вільха* «листяне вологолюбне дерево або кущ родини березових» [СУМ 1,

с. 675], що зводиться до псл. *jeľxa / *oľxa «вільха» з іє. **elis-* / **alis-* «вільха» з можливим коренем **el-* / **ol-* «червоний, жовтий» (вільхове дерево червоне всередині) [ЕСУМ 1, с. 400]. За відношенням до цієї рослини виникли численні гідроніми, ойконіми, ороніми *Вільха́*, *Вільхи*, *Вільхівчик*, *Вільховá*, *Вільховé*, *Вільховéць*, *Вільховій*, *Вільхуватий*, *Вільхуватка* та ін. [СГУ, с. 108–110; АТП, с. 600–601; Габорак, с. 75]. Кілька топонімів у формі *Вільхівці* [АТП, с. 601; СГУ, с. 108] утворено семант. способом від групової назви людей *вільхівці* «поселенці або вихідці з вільхових місць» чи «вихідці з *Вільхового*».

Вільхівщинський за́казник – ландшафтний заказник держ. значення, Полтав. р-ну і обл. [ГЕУ 1, с. 185]. Назва виникла внаслідок лексикалізації та онімізації словосп. з опорним ГТ *за́казник* й означенням у формі відн. прикм. на *-ський*, похідного від суміж. ойконіма *Вільхівщина* [АТП, с. 352].

Вільча – 1) селище міського типу, Поліс. р-н Київ. обл. [АТП, с. 222]; засноване у 1927 р. [ГЕУ 1, с. 185]; пор. суміж. р. *Вільча* [СГУ, с. 110]; 2) гора, с. Хотимир Тлумац. р-ну Івано-Франків. обл.; *Wilczej góry* [Габорак, с. 75]. Ойконім постав унаслідок трансонімізації суміж. гідроніма *Вільча*, що виник, як і прикарпат. оронім, у пол. мовному середовищі як посесив на *-ja* від апелятива *wilk* «вовк» за наявністю в місцевості відповідних звірів; пор. численні укр. відповідники *Вовча*, *Вовче*, *Вовчий* у гідронімії, оронімії, ойконімії [СГУ, с. 113–115; Габорак, с. 77; АТП, с. 602].

Вільшана – річки (7), ручай, населені пункти (5), з-поміж яких селище міського типу в Городищ. р-ні Черкас. обл. [СГУ, с. 110; АТП, с. 500, с. 601]. Назви виникли внаслідок субстантивациї та онімізації форми жін. роду відн. прикм. *вільшаний* «те саме, що *вільховий*» [СУМ 1, с. 676] (див. *Вільхівка*).

Вільшани – 1) селище міського типу, Дергач. р-н Харків. обл.; засн. у 50-х рр. XVII ст. [ГЕУ 1, с. 185]; 2) села в Луган., Закарпат. і Хмельниц. обл. [АТП, с. 444, с. 601]; 3) потік, бас. Тиси в Міжгір. р-ні Закарпат. обл. [СГУ, с. 110]. Топоніми виникли семант. способом від групової назви людей *вільшани* «поселенці або вихідці з вільхових (*вільшаних*) місць».

Вільшанка – численні річки (29), струмок, населені пункти (18) [СГУ, 1, с. 110–111; АТП, с. 235, с. 601], з-поміж яких селище міського типу в Кіровоград. обл., засн. в кін. XVII – на поч. XVIII ст. [ГЕУ 1, с. 185]; *Ольшанка* (*Маслово*), *Олешки* (*Богатьрка*) (2-а пол. XIX ст.) [ВТКР]. Назви виникли за допомогою суф. *-к(а)* в релят. функції від основи відн. прикм.

вільшаний «те саме, що *вільховий*» або від топоніми *Вільшан-* (див. *Вільшана*), наявної в інших ойконімах, гідронімах, оронімах [АТП, с. 601; СГУ, с. 110–111; Габорак, с. 75].

Істор. ойконім *Маслово*, *Маслове* утворено як посесив на *-ов-* від прізви. *Масло*, що належало засновникові поселення із запороз. козаків.

Паралельна назва *Богатьрка* постала за допомогою суф. *-к(а)* в релят. функції від мікротопоніма *Богатьр; пор. 3 нп з такою назвою [АТП, с. 585].

Вінниця – місто, Вінниц. обл. [АТП, с. 7]; уперше згадується з XIV ст., засн. лит. князями Коріятовичами для оборони від татар [ГЕУ 1, с. 182], відоме з 1363 р. як лит. фортеця, *Вінниця* (1981) [СЭС, с. 225]. Ойконім виник семант. способом від апелятива *вінниця* «винокурня», «виноградник» [Грінч. 1, с. 173], «підприємство, де виготовляли горілку і спирт; гуральня» [СУМ 1, с. 441]. Збереження етимологічного *-і-* й пом'якшеного *-в-* у корені (пор. псл. *vinо «вино») зумовлено спочатку польськомовним (засн. місто в Литовськ. князівстві, центр Брацлавськ. воєводства), а з кін. XVIII ст. російськомовним впливом (1795 р. Вінниця перейшла до Росії); пор. похідну назву р. *Вінничка*, *Винниця* (1825) [СГУ, с. 112], ур. *Вінниця*, де раніше був *винний завод* у Сум. обл. [Черепанова, с. 61], перенесення ойконіма *Вінниця* на горб у Прикарпатті [Габорак, с. 75–76], сс. *Вінниця* на Дніпропетровщині, *Вінницьке* (2), кілька складених ойконімів з компонентом *Вінницькі* [АТП, с. 601] і назви НП з кореневим *Вин-*: *Винарка*, *Винники*, *Виноградів*, *Виноградне* (див.).

Віньківці – селище міського типу, Хмельниц. обл. [АТП, с. 477]; відоме з 1493 р. [ГЕУ 1, с. 192]; *Vonkowcze* (1493), *Vonikowcze* (1583), *Winkofcze* (2-а чв. XVIII ст.), *Wonkowce* (1787), *Воньковцы* (1805), *Воньківці* (1926), *Затонське* (1927–1938), *Віньківці* (1938) [Торч.-Торч., с. 112]. Ойконім виник семант. способом унаслідок онімізації групової назви людей *віньківці* «підлегли чи нащадки *Вінька*» або «вихідці з *Віньківки».

Тимчасова назва *Затонське* постала як меморіальна на честь радян. партійного діяча, акад. В. П. Затонського.

Ві́га – річки: 1) л. рук. Десни л. Дніпра; *Вуть* (1765–1769), *Въть* (1859), *Вуть*, *Вуть* (1913), *Вита*, *Віть* (1964); 2) п. Дніпра, Києво-Святошин. р-ну Київ. обл.; *Вета* (1159), *Въта* (1892), *Віть* (1865), *Вута* (1908); 3) м. Чигирин Черкас. обл.; *Вета* (1854) [СГУ, с. 112]. Назви належать до давніх і.є. двоскладових гідронімів з фіналлю *-а-*, основа яких постала за допомогою детермінатива

*-t-, приєднаним до основи псл. *viti, *vēti «вити; звивати, скручувати» (пор. похідне в цьому гнізді псл. *vītь, *vēť «верба; гілка, прут, лоза»), що походить від іє. *ui- / *uei- «крутити, гнути» [ЕСУМ 1, с. 384, с. 406–407]. Можливе виникнення назви у формі *Vītь* / *Věť за допомогою архаїч. власне гідронічного форманта *-jь, який приєднувався до односкладових основ (пор. гідроніми з іє. витоками *Поть, Рось, Лить, Реть, Таль, Лань, Рать, Веть* [8, с. 148]), фемінізація якої відбулася приєднанням морфеми -а; пор. споріднені іменні основи в діал. апелятивній лексиці: *вітка* «мотузка з пруття; обруч з молодої ялини або ліщини», «віршовка; обруч; ганчірка для обмотування», *вітціця* «вдвоє сплетена свічка», *вітівка* «коса (жіноча)» [ЕСУМ 1, 383], *витутка* «звивалка, самотечка» [26, с. 180], а також назву р. *Вітка* в бас. Прип'яті [СГУ, с. 112].

Віча – річка, л. Латориці л. Бодрогу п. Тиси л. Дунаю в Закарпат. обл.; *В'еча, В'ич'а* (1972), «на р. *Вичі*» (2-а пол. XX ст.), «inter 2 lacus *Vechke*» (1270), *Віча* (1929), *Viča, Вича* (1935), *Віча* (1957); пор. ур. *Вички* (1929) [СГУ, с. 112]. Гідронім виник за допомогою суф. *-j(a) в топонімній функції від основи *vit- < псл. *viti, vēti «вити; звивати, скручувати» з іє. *ui- / *uei- «крутити, гнути» [ЕСУМ 1, с. 384] (див. *Віма*). Форма *Vechke* і назва ур. *Вички* постали як демінутиви у мн. до гідроніма *Віча*. Етимологічно назва не пов'язана з поширеним на Закарпатті антропонімом *Віч* [Чучка, с. 119].

Вішка – річка, п. Уборті п. Прип'яті п. Дніпра (1925) в Житомир. обл.; *Вишка* (1913); пор. там само торф. *Вишки* (1959), р. *Вішкі* л. Пд. Бугу на Вінничині [СГУ, с. 112]. Гідронім виник за допомогою суф. -к(a) в релят. чи демін. функції від д.рус. *вишь* «зелені гілки; хворост» або від ГТ *виш / віша, вішар* у значенні «болото», «болотяна осока», «місця на березі в затоці, де лежить суха болотяна трава», «не придатне для вживання болотяне сіно», «низина, що заросла травою; трава, що росте на болотах», «болотяна осока» тощо [15, с. 27–28; Мурзаев, с. 123], основа якого, можливо, пов'язана з псл. *vis- «рідина; розливатися, текти» (див. *Веліка Вись*).

Власівка – селище міського типу, Світловодськ. м/р Кіровоград. обл. [АТП, с. 233; ГЕУ 1, с. 194]; *Власовка* [ТВТК]. Ойконім виник за допомогою суф. -к(a) в релят.-посес. функції від антропоніма *Власов* або за допомогою -іvk(a) від особ. імені *Влас*; пор. нп *Власівка* на Лівобережній Україні [АТП, с. 601], р. *Власівський, Власовка* (1876) в Кіровоград. обл., бб. *Власова* в Луган. і Запоріз. обл. [СГУ, с. 112–113], мікротопоніми з компонентами

Власова, Власове, утворені від імені *Влас*, на Волині [СММПЗУ 1, с. 131].

Вну́ди – річка, пр. Свиги л. Десни л. Дніпра на Сумщині; *Вну́ди* [СГУ, с. 113]. Гідронім ізольований в укр. та слов. топонімному просторі й містить архаїч. основу з неясною етимологією. Очевидно, вона має нехарактерне для топонімії відзайменникове (дейктичне) походження і є семант. утворенням від утраченого д.рус. *онуды з просторовим значенням (пор. укр. діал. *нуди*, пол. діал. *onędy*), яке зводиться до псл. *onodě, *onody «там, туди, з того боку» [ЕСУМ 4, с. 116], тобто виникла за ознакою «річка, що тече з того боку», «місцевість з того боку річки» тощо. У фонет. плані зміна лабілізованого -о- на ў-нескладовий або -в- такої самої артикуляції перед носовим -н- і наступним наголошеним -у- є природною для укр. мови: пор., напр., *внук*, *унук* < *онук* < псл. *onukъ [ЕСУМ 1, с. 410] та похідні від нього.

Вовк – річки: 1) п. Пд. Бугу в Хмельниц. обл. (XIX ст.); *Волк* (1825), *Wolk, Wowk* (1893); пор. с. *Заволк* у бас. річки, нп *Вищі Вовківці* й *Нижчі Вовківці* (кол. *Нижчі Вовковинці* Хмельниц. р-ну і обл. і пр. *Вовка* р. *Вовчók* [СГУ, с. 113, с. 115]; 2) пр. Лімниці бас. Дністра (здається поряд з р. *Нічва*, 1898) [СГУ, с. 113]. Гідроніми являють собою давні утворення у формі *Vьlkъ < псл. *vьlkъ (< іє. *ulku-os), яке, крім основного значення «вовк», зберігало архаїч. семантику «той, що роздирає», «те, що відірване від основної частини; відгалуження», закріплену в співвідносному іє. **uel-* «рвати» або **uelk-* «тягти, волокити» [ЕСУМ 1, с. 411]. Про таку актуальну для гідронімів семантику свідчить демінутив *вовчók* «пагін деревного кореня», «сережка на вербі», «зуб у коня, який заважає їді» та ін. [Грінч. 1, с. 246], рос. діал. *волчок* «дикий пагін, паросток від кореня плодового дерева», *волчѣц* «загальна назва колючих засмічених трав» [Даль 1, с. 233], тобто таких, що здатні роздирати, розривати тіло, предмет і т. ін.; пор. кілька гідронімів і пов'язаних з ними ойконімів *Вовчók* [СГУ, с. 115; АТП, с. 602] на території поширення відповідного апелятива з геогр. значенням «відгалуження, притока», в основі яких відбулося характерне для укр. мови чергування в кінці закритих складів -л- > -ў- > -в-, а також гідроніми *Вóлок, Волóка* (див.) з іншим ступенем вокалізації та збереженим етимологічним -л- перед голосним. Імовірно є вплив назви хижого звіра *вовк* на номінацію річок, що було характерно для язич. онімії на ранньому етапі розвитку іє. мов.

Вовкán – гора, с. Липовиця Рожнятів. р-ну Івано-Франків. обл.; *Вулкан* (1981), «z rod

Wulkani» (1880), *Voïkan*, *Wólkan* (1939), *Wowkan* (2000); [Габорака, с. 76]. Припускають, що оронім виник семант. способом від антропоніма *Вовкан*, в основі якого *вовкун* «вовкулак», а форма *Вулкан* є помилковим записом на картах [5, с. 76]. Така етимологія є сумнівною насамперед через відсутність в усіх варіантах словотвірних засобів, які б указували на відношення об'єкта до людини з відповідним прізвищем. Можливо, оронім *Вовкán*, як і тотожний антропонім, постали від незасвідченого апелятива *вовкан (< *волканъ*) у значенні «подібний до вовка», носієм якого є суф. *-ан* в атрибут. функції, або ж за допомогою *-ан* у топонімній функції подібно до йотованого варіанта *-ань* / *-янь* з локальною семантикою у гідронімах типу *Березань* (< *береза*), *Птань* (< *рѣта «птиця»), *Лебедеянь* (< *лебідь*) [19, с. 225–241]. Імовірно є також мотивація ороніма дієприкм. *вълканъ з архаїч. основою **ulk-* / **uelk-* «тягти, волокити» (див. *Вовк*), який виражав ознаку «протяжна, відірвана»; пор. р. *Жван*, бойк. *жванка* «живиця, яку жувають як ліки» < псл. *žъvanъ < *žъvati «жувати» [4, с. 79], *Рвáneць* [СГУ, с. 458] від *гъvanъ «рваний» та ін. Варіант *Вулкан* може мати як фонет. природу (чергування *-о-* / *-у-* в основі), так і бути наслідком асоціативного впливу ГТ *вулкан* (див. *Вовкáни*).

Вовкáни – хребет, с. Бистриця Надвірн. р-ну Івано-Франків. обл.; *Вовкани* (2003) [Габорака, с. 76]. Оронім пояснюють як утворений семант. способом від однойменного мікротопоніма (назви полонини й присілка), в основі якого родова назва *Вовкани* [5, с. 76]. Імовірніше, що оронім у формі мн. виник у прямому значенні як назва хребта, на якому височать дві гори – *Великий Вовкán* і *Малій Вовкán* [Габорака, с. 55, с. 229], що окреслюють протяжність і «розірваність» ними хребта (див. *Вовкán*).

Вовковинці – селище міського типу, Деражн. р-н Хмельниц. обл. [АТП, с. 480]; *Volkovyna* (1493), *Волковинцы* (1530), *Wolkowinicze* (1507), *Wolkowincy* (1552); пор. ур. *Вовковиї*, де було засн. поселення з відповідною назвою [Торч. -Торч., с. 113–114]. Суч. ойконім виник від групової назви людей *вовковинці* «підлегли або нащадки поміщиків *Вовковинських*», яким належало село в XVI ст. [23, с. 114]. Прізви. поміщиків утворено за продуктивною в Зх. Україні та Польщі моделлю із суф. *-ськ(ий)* у релят. функції, приєднаним до основи топоніма (у даному разі – *Вовковія*).

Вóвнянка – річки (5), джерело, село [СГУ, с. 113]. Назви виникли за допомогою суф. *-янк(а)* від діал. *вовнá* «хвиля» з д.рус. *вълна* < псл. *въlna «хвиля» [ЕСУМ 1, с. 412] за ознакою «така, що

має хвилі; хвиляста»; пор. варіант *Волнянка*, який мають дві назви річки. Суміж. ойконіми *Вовнянка* на Полтавщині та *Велика Вовнянка* й *Мала Вовнянка* в Таращан. р-ні Київ. обл. виникли семант. способом від гідроніма з додаванням означень у складених назвах; пор. пот. і нп *Вівня*, *Вовня* на Львівщині, руч. і с. *Вовня* на Чернігівщині, що постали внаслідок онімізації укр. діал. *вовна* «хвиля» з переходом етимологічного *-л-* в *-ў-*, а на письмі у *-в-*, та *-о-* в *-і-* на Львівщині в закритому складі [2, с. 17–18].

Вóвча, **Вóвче**, **Вóвчий**, **Вóвчі** – численні балки, потоки, яри, річки, гори, урочища, ліси, поля тощо [СГУ, с. 113–115; СММПУ 1, с. 132–135; АТП, с. 602; Габорака, с. 77; Черепанова, с. 62]. Як самостійні назви, топоніми виникли внаслідок субстантивзації та онімізації відповідних форм прикм. *вóвчий* «стос. до *вовк*; належний або властивий *вовкові*», утвореного за допомогою суф. **-j-* у релят.-посес. функції; пор. поліс. ГТ *вóвча* «густий ліс, де водились вовки» [Данилюк, 21], сформований у зв'язку з високою регулярністю використання стос. геогр. об'єктів відповідного прикм. В основі складених топонімів такий компонент є означенням, причому *Вóвчі* у формі мн. як окрема назва не фіксується, хоч і можлива. З-поміж сотень геогр. назв з основою *Вовч-* не всі мають безпосередній мотиваційний зв'язок з назвою поширеного по всьому світу дикого звіра *вовк*. Негативне ставлення людини до цього хижака (крім культового в язич. добу) сформувало в прикм. *вóвчий* переносні значення «злий; дикий, необроблений, некультивований; не займаний рукою людини; небезпечний, непридатний для вживання, шкідливий, отруйний» тощо, які разом з відповідними явищами могли відбитися в місц. топонімії; пор. бот. *вóвча лапа*, *вóвче ліко*, *вóвчий горіх*, *вóвчий сон*, *вóвчі ягоди*; мед. *вóвча паща*, *вóвчий лишай*; мисл. і військ. *вóвча яма* та ін. [СУМ 1, с. 712]; пор. поліс. ГТ *вовчиці* «поганий ліс» [Данилюк, с. 21]. Крім того, деякі топоніми цього ряду могли сформуватися внаслідок омонімії або паронімії з похідними від етимологічно спорідненого ГТ *вóлок*, *волока́* (див. *Вóлок*, *Волока́*) або запозиченого з пол. мови *вільга* «вогкість, волога», *вільгий* «вологий, сирий» з псл. *въlgъкъ «вогкий», паралельного до *volgъ, звідки *волóгий* [ЕСУМ 1, с. 399, с. 413, с. 418; 20, с. 114–122]. Топоніми, які мають основу *Вовків-* / *Вовков-*, належать переважно до релят.-посес. утворень від антропонімів *Вовк*, *Волков*, *Вовків* або *Вовка* (< *Вова*): гідроніми *Вовків* (3), *Вóвків Яроч*, *Вовківка* [СГУ, с. 113], ойконіми *Вовки*, *Вовків*, *Вовківка*, *Вовкове*, *Вовківці* (через посередництво катойконіма або родового прізвища) [АТП, с. 601].

Вовчанськ – місто, Харків. обл. [АТП, с. 442]; засн. 1674 р. як *Вовчі Води* (1674) [Абдула, с. 33], до 1776 – *Вовче* [ГЕУ 1, с. 198], *Волчанськ* (1981) [СЭС, с. 245]. Суч. назва виникла за допомогою суф. *-анськ* у релят. функції від означення *Вовчі* в структурі первинного ойконіма або від назви суміж. р. *Вовча, Волчы Воды* [СГУ, с. 114], що способом метонімії переносилася на нп. Твірне для складеного гідроніма словосп. *вовчі води* могло мати як пряме значення, так і переносне «погані води» (див. *Вовча, Вовче, Вовчий, Вовчі*).

Вовче Горло – річки: 1) пр. Темної п. Дніпра на Дніпропетровщині; *Волчье-Горло* (1913); 2) л. Дніпра, між рр. Стариця і Кабан у Київ. обл.; *Волчье Горло* (1913); 3) п. Дніпра на Черкащині; *Вовче горло* (1979) [СГУ, с. 114]. Гідроніми виникли внаслідок лексикалізації та онімізації словосп. *вовче горло*, до структури якого входить прикм. *вовче* «таке, як у вовка (про горло, пашу)» або «погане, непристосоване, небезпечне і т. ін.» і ГТ *горло* «протока між внутрішнім і українним морями або при впадінні річки в озеро чи море» [ВТССУМ, с. 192]; пор. *горлови́на* «звужене русло річки» [СНГТК, с. 63]. Про формування в укр. мові складеного ГТ *вовче горло* свідчить досить регулярне утворення відповідних мікротопонімів; пор. на Чернігівсько-Сумськ. Поліссі *Вовче Горло*: 1) залив на річці Десна; 2) вузьке місце, переправа на річці; 3) лука біля вузького русла річки Крюкова [Черепанова, с. 62].

Вовчоярівка – селище міського типу, Лисичанськ. р-н Луган. обл. [АТП, с. 65]; засн. 1783 р. [ГЕУ 1, с. 198]. Ойконім виник складно-суф. способом за допомогою *-івк(а)* в релят. функції на основі гідроніма *Вовчий* і співвідносного номенклатурного імені *яр* [СГУ, с. 114–115].

Водава – річка, л. Свиноухи п. Серету л. Дністра в Тернопіл. обл.; *Водава* (1917), *Wodawa* (1884) [СГУ, с. 115]. Гідронім є давн. утворенням, що виникло за допомогою і.е. за походженням суф. *-ав(а)* в атрибут. функції від псл. **voda* «вода» за ознакою «така, що має воду, водяна»; пор. укр. діал. *водавий* «водяний» [ЕСУМ 1, с. 414], д.рус. літоп. назву м. *Водава* (1240) в суч. Холмськ. воєводстві Польщі [ЕСЛГНПР, с. 32], котра, можливо, пов'язана зі ст.пол. назвою р. *Wodunia* (< *woda* + *-unia*) (XV ст.), від якої семант. способом постав суміж. ойконім *Wodunie*, що функціонує в межиріччі Вісли й Зх. Бугу, імовірно, в Холмськ. воєводстві [31, с. 431].

Водіяця – річка, п. Дніпра, починається на Оболоні в м. Києві; *Водицьа* (1634), *Водица* (1892), *Пуца-Водица* (1920); пор. *Пуца-Водиця* в передмісті Києва [СГУ, с. 115]. Гідронім виник

семант. способом від апелятива *водіяця*, зменш.-пестл. до *водá*, який набув в укр. мові сакр. значення. Імовірним є утворення назви за допомогою суф. *-иц(я)* в гідронімній функції від ГТ *водá*. Така модель продуктивна в давній слов. гідронімії з автохтонними іменними основами: пор. *Бістриця, Вікниця, Волиця, Кривіця, Річниця, Студеніця* [СГУ, с. 50, с. 107, с. 119, с. 287, с. 464, с. 536]. Складена назва *Пуца-Водица* постала синтакс. способом унаслідок приєднання до гідроніма онімізованого ГТ *пуца* «дрімучий ліс» (< псл. **pustja* від **pustь* «дикий, пустий»), який указує на характер місцевості, де протікала річка на момент її номінації; пор. відомий поліс. дримонім на території Білорусі та Польщі *Біловезька Пуца*. Можливо, складений гідронім сформувався під впливом назви курортної зони *Пуца-Водіяця*, що в лісовому масиві під Києвом з боку протікання р. *Водіяця*, або ж він був помилково перенесений на річку в картографічних джерелах. Основа апелятива *водіяця* відбита в оронімах *Водиць, В. Водиць, М. Водички* на Закарпатті, похідних назвах потоків *Водичний* (3) там само й *Водична Баня* (1788) на Івано-Франківщині [СГУ, с. 115–116].

Водола́га – річка, п. Можу п. Сіверськ. Дінця п. Дону (1676, 1686, 1779); *Адалага, Адалаг (Адалах)* (XVII ст.), *Одалагъ* (1571), *Отдалага* (1639), *Водолака* (1781), *Водолаги*, мн. (1850), *Водолажка* (1779); пор. нп *Водолага* (1686), *Стара Водолага Нововодолаз. р-ну* Харків. обл., р. *Водолáжка* пр. *Водолаги* (1686), б. *Водолáзька* п. Луганчика п. Сіверськ. Дінця [СГУ, с. 116]. Гідронім тюрк. походження. Його вихідною формою є *Адалаг*, що виникла за допомогою тюрк. релят. суф. *-лаг* зі словотвірним значенням «місцевість або місце, де наявні предмети, які названі твірним словом», від ГТ *ада* «острів» [Мурзаев, с. 38–39] за ознакою «річка з островами, насипами». Найперша фіксація *Одалагъ* відбиває характерне для іншомовних топонімів чергування голосних *-а/ -о-*, яке сприяло розвитку протетичного *В-* перед лабіал. у слов. мовному середовищі. Ця та інші фонет. зміни зумовлені відповідними асоціативними зв'язками: *Отдалага* – з дієсл. *отдалá*, *Водола́га* – з продуктивним у гідронімії *водá*. Закінчення *-а* з'явилося як засіб грам. узгодження гідроніма з номенкл. іменем *річка*. Словотвірний варіант *Водолажка* і відповідна назва притоки постали за допомогою *-к(а)* в демін. функції, можливо, під взаємним впливом. Ойконім *Водолага* утворено семант. способом від назви річки. Семантично близькими є гідроніми укр. походження *Острів, Острівéць, Острівська Річка* та ін. [СГУ, с. 406].

Водяна́, Водяне́, Водяній – численні переважно водні об'єкти невеликих розмірів: балки, ручаї, потоки, яри тощо [СГУ, с. 116–118; АТП, с. 602]. Назви виникли способом субстантиваци́ та онімізації відповідної форми відн. прикм. *водяній* «водний», *водяний* «багатий на воду; багатоводний» [СУМ 1, с. 723]. Їхнє панування в мікрогідронімії зумовлено тим, що саме для дрібних водних об'єктів здебільшого степової зони актуальною є ознака «нааявність води, багатоводність», за якою вони часто протиставляються маловодним або сухим балкам, ярам, джерелам і т. ін. Форми мікротопонімів виявляють послідовну залежність від грам. категорій номенкл. імен: *Водяна́* – це майже всі балки (річок з такою назвою не зафіксовано, бо вони завжди з водою); *Водяній* – це потічки та яри [СГУ, с. 116–118], *Водяне* – це переважно села [АТП, с. 602] і джерела або криниці на них [15, с. 148]. Назв у формі мн. «Словник гідронімів України» не фіксує.

Водяньське – селище міського типу, Добропіл. м/р Донец. обл. [АТП, с. 101]. Ойконім виник способом субстантиваци́ та онімізації форми серед. роду відн. прикм. на *-ськ(е)* в релят. функції з основою назви б. *Водяна́* [СГУ, с. 116].

Воєво́дина – водоспад на потоці *Воєводин*, pobl. с. Тур'я Поляна Перечин. р-ну Закарпат. обл. [ГЕУ 1, с. 206]. Мікрогідронім виник унаслідок трансонімізації варіанта назви потоку *Vojevodina* [СГУ, с. 118], що є посесивом на *-ина* (про місцевість) від ст.укр. *воєвода* «титул правителів у Молдавському князівстві», «намісник короля або великого князя в Польському королівстві й Литовській державі» [ССУМ 1, с. 184]; пор. інший потік *Воєводин* з варіантом *Воєводина* в бас. Тиси на Закарпатті [СГУ, с. 118].

Вознесє́нськ – місто, Миколаїв. обл. [АТП, 309]; *Вознесєнське*, засн. 1789 р. на місці запорозького зимівника [ЕУ 1, 301], за іншими джерелами – 1795 р. [ГЕУ 1, 207], *Вознесєнск* (1981) [СЭС, 240]. Суч. ойконім сформувався на основі первинної назви пос. *Вознесєнське*, яка, у свою чергу, виникла внаслідок субстантиваци́ та онімізації відн. прикм., утвореного за допомогою суф. *-ськ(е)* від назви христ. свята й календарної дати *Вознесєння* (*Христове, Господне*), у зв'язку з чим було побудовано церкву й поселення.

Войкове – селища міського типу: 1) Макіїв. м/р Донец. обл.; засн. 1938 р. [Янко, с. 87]; 2) Харцизьк. м/р Донец. обл. [АТП, с. 101]; засн. 1957 р. [Янко, с. 87]. Ойконіми виникли внаслідок трансонімізації прізви. відомого на Донбасі радян. діяча 20-х рр. ХХ ст. *П. Л. Войкова* [29, с. 87], суф. *-ов-* у якому виражає релят. значення

меморіальних ойконімів, а закінчення *-е* узгоджує його з номенкл. іменем *селище*; пор. назву б. *Войкова* і с. *Войкове* в Старобешів. р-ні Донец. обл. [СГУ, с. 118].

Войковський – селище міського типу, Амвросіїв. р-н Донец. обл. [АТП, с. 111]; засн. у ХІХ ст., до 1940 р. – *Капани* [ГЕУ 1, с. 207]. Ойконім виник унаслідок субстантиваци́ та онімізації відн. прикм. на *-ськ(ий)*, похідного від топоніма *Войкове* (див.), можливо, від ергоніма з іменем *П. Л. Войкова*. Форма чол. роду узгоджує ойконім з рос. ГТ *посёлок*.

Істор. ойконім постав унаслідок трансонімізації родової назви людей за прізви. *Капани* в мн., якщо це не спотворене *Копані* [Янко, с. 87].

Войні́лів – селище міського типу, Калус. р-н Івано-Франків. обл. [АТП, с. 193]; відоме з 1443 р. [ГЕУ 1, с. 208], *Wojniłow* (1893) [SGKP 13, с. 754]. Ойконім виник як посесив на *-ів* з основою антропоніма *Войнило*, у якій коренева *-о-* на місці очікуваного укр. *-і-* закріпилося під пол. впливом [32, с. 694]; пор. суміж. оронім *Войнілівська височина* [ГЕУ 1, с. 208].

Волб́очка – річка, л. Дніпра в Запоріж. р-ні і обл. (1967); пор. там само стр. *Волба*, оз. *Велика Волба* й *Мала Волба* [СГУ, с. 118]. Гідронім являє собою демінутив на *-очк(а)* від вихідного *Волба*, етимологія якого залишається не поясненою [22, с. 96]. У слов. та і.е. топонімії явних відповідників укр. *Волба* немає. Можливо, це перенесення часів монг.-тат. або ще гун. навали зі сх.тюрк. діалектів, у яких функціонує відповідний ГТ: пор. якут. *олба* «котловина, яка утворилася на місці спущеного озера», *улба* «озеро, яке висихає, або сухе озеро; часто заболочена впадина на місці кол. спущеного озера; стариця», нп *Олба*, оз. *Уолба*, оз. *Уолба-Юряге* та ін. в Якутії [Мурзаєв, с. 411, с. 578]. У такому разі початкове *В-* є природною протезою перед лабіалізованим *-о-* або ж трансформованим нескладовим *-у-* перед *-о-*, що зумовлено потребою усунення нетипового для слов. мовлення зіяння в *улба*, а переміщення тюрк. наголосу з останнього на перший склад – аналогією до *во́бла* (< псл. **obъlъ*, **oblъ*) [Фасмер 1, 329–330] або *ко́лба*.

Воли́нь – 1) історико-етнографічна територія в пн.-зх. частині України; *Волинь* (1077), «въ *Вельнь*» (1282), «на *Волиню*» (1498); 2) місто, у Волинськ. землі; «приде *Волиню*» (1018), «приде *Вельню*» (1018), «из *Вельня*» (1350), *Волинь* (б. д.) [ЕСЛГНПР, с. 34]. Назва виникла за допомогою суф. *-инь* (< псл. **-unъ* / **-unъ*) у топонімній функції від псл. **vol-* / **vel-* / **vъl-* «мокрый, вологий», про що свідчить закріплення основи переважно на поліс.

землях з відповідними властивостями місцевості; пор. укр. рр. *Волинь* л. Вельми л. Десни, *Волинка* (2) п. Дніпра і п. Убеді п. Десни, *Волинець* п. Псла л. Дніпра на Сумщині [ЕСЛГНПР, с. 34; СГУ, с. 118–119], пол. р. *Wieleń*, гідронім *Wlawie* (< *wły* «води»; пор. «*z izeziorkami albo włami*»; 1647 [Rospond, с. 421]), р. *Волинь* у бас. Оки, чes. *Volyně*, нім. *Wollin* у Помор'ї [ЕСЛГНПР, с. 34]. Можливим є походження топоніма від псл. **vol-* (< **velti*) з вихідним значенням «нерівність, округлість, випуклість», відбитим в укр. *во́ло* «зоб; жирний підбородок; підгрудок (у бика)», рос. *волдырь* «опухоль, нарост на дереві» тощо (пор. ороніми *Воли́нська височина* та *Воли́нське пасмо*). Малоймовірним є його відантропонімне утворення за допомогою суф. **-jъ* у посес. функції та ін. (огляд етимологій хороніма *Волинь* і споріднених назв див. у [25, с. 347; 7, с. 34; 27, с. 181–189]); пор. ще похідні від *Волинь* д.рус. *Вельняне*, *Волиньци*, *Волиньская земля*, «из Вельньской земли», суч. *Воли́нська височина́*, *Воли́нське пасмо*, *Воли́нське Полі́сся*, *Воли́нський зака́зник* та ін. [ГЕУ 1, с. 209–215].

Во́лиця – населені пункти (20) [АТП, с. 602], річки (3) [СГУ, с. 119], частини нп (2) [СММПЗУ 1, с. 138]. Топоніми виникли семант. способом від ГТ *волиця* «вільне поселення, слобода, слобідка» [ЕСУМ 1, с. 417], *волиця* «вільне поселення; село, населене вільними людьми», поширеного переважно в топонімії Західної України та Східної Польщі [Мурзаев, с. 126]. Твірний ГТ пов'язаний як демінутивним або демінутивно-експресивним утворенням з апелятивом *во́ля* в соціально-економічному значенні, що в істор. часи називав поселення з мешканцями, звільненими від сплати податків; пор. нп *Воля*, а також складені ойконіми з компонентами *Волиця* й *Воля* [АТП, с. 602–603].

Волновáха – місто, Донец. обл.; засн. 1881 р. [АТП, с. 114; ГЕУ 1, с. 216], *Волновáха* (1981) [СЭС, с. 243]. Ойконім виник унаслідок трансонімізації опорного компонента суміж. гідроніма *Мокра Волновáха* (див.), утвореного за допомогою експрес. суф. *-ax(a)* в атрибутив.-релят. функції від рос. *волновóй* «який створює хвилі, хвилястий» або *волновáтый* «дещо хвилястий», що відбиває характер місцевості, розчленованої яружно-балковою сіткою. Російськомовне походження назви р. і м. *Волновáха* позначилося і на тому, що в їхній основі не відбувся притаманний укр. мові перехід *-л-* / *-в-* у кін. складу; пор. укр. *во́вна* з д.рус. *вълна* (< псл. **vьlna* «вовна») [ЕСУМ 1, с. 412], нижньонаддніпр. *волнува́ть* «хвилювати, тривожити» [Чабаненко 1, с. 193].

Воловéць – 1) селище міського типу, Закарпат. обл. [АТП, с. 159]; відоме з XV ст. [ГЕУ 1, с. 216], *Воловéц* (1981) [СЭС, с. 244]; 2) *Воловéць* – потоки (3) в бас. Тиси на Закарпатті [СГУ, с. 119]. Назви виникли за допомогою суф. *-ець* у топонімній функції від відн. прикм. *воло́вий* «стос. до *віл*», який указує на місце, де волів випасали, напували, утримували тощо; пор. гідроніми *Воло́ва* (9), *Воло́вік*, *Воло́вий* (3), *Воло́ве Джерелó*, *Воло́виця* [СГУ, с. 119], похідні ороніми *Воловéцький перевáл*, *Воловéцька верховíна* – низькогірна область Карпат у межах Закарпат. обл. [ГЕУ 1, с. 216].

Воло́дарка – селище міського типу, Київ. обл. [АТП, с. 214; ГЕУ 1, с. 218; СГУ, с. 119]; м. *Володаревъ* (1150), *Wlodarka* (1616), *Wolodarka* (XVII ст.), *Володарка* (1775) [ЕСЛГНПР, с. 33]. Суч. ойконім виник семант. способом від назви суміж. р. *Воло́дарка* л. Росі п. Дніпра (1594) [СГУ, с. 119] за допомогою суф. *-к(a)* в релят. функції від первинної назви м. *Володаревъ*, заміна якої на *Воло́дарка* була зумовлена перетворенням міста на село (ст.укр. *весь*) після занепаду Київської Русі. Д.рус. ойконім постав як посесив на *-евъ* від згаданого 1083 р. особ. імені *Володарь* [7, с. 33]. Похідними від істор. ойконіма, крім гідроніма *Володарка*, є назви ц. *Володарская* (1764), ур. *Володарський* (1500), х. *Володарский* (до 1791), дорога *Володарська* у *Володарськ.* р-ні на Київщині, прізви. *Володарський* та ін. [ЕСЛГНПР, с. 33].

Воло́дарськ – селище міського типу, Свердловськ. м/р Луган. обл. [АТП, с. 56]; засн. 1905 р., до 1923 – *селище шахти № 10* [ГЕУ 1, с. 218], рос. *Волода́рск* (1981); пор. *Волода́рск* у Росії [СЭС, с. 244]. Ойконім виник унаслідок усічення закінчення антропоніма *Волода́рський* (прізви. відомого радян. діяча) і набуття суф. *-ськ* типового для ойконімів релят. значення (пор., напр., *Дзержинськ* від *Дзержинський*).

Волода́рськ-Воли́нський – селище міського типу, Житомир. обл. [АТП, с. 132]; відоме з 1545 р. під назвою *Олександрополь*, потім *Горошки* (до 1912), з 1912 до 1921 – *Кутузове*, у 1921–1927 – *Володарськ* [ГЕУ 1, с. 218]. Суч. ойконім виник синтакс. способом унаслідок додавання до попередньої назви *Волода́рськ* означення *Воли́нський*, яке вказує на місцевість і протиставляє поселення іншим з назвою *Волода́рськ*, *Волода́рське* (див.).

Первинна назва *Олександрополь* постала складанням основ особ. імені *Олександр* та апелятива *поль* (з д.гр. *πόλις* «місто-держава») за моделлю д.гр. топонімії; пор., напр., відоме м. *Константинополь* або *Ольгопіль* у Вінниці і Миколаїв. обл. [АТП, с. 690] з давн. *Ольгопіль* [18, с. 307; 14, с. 170].

Істор. ойконіми *Горошки* та *Кутузове* є відантропонімами: перший походить від родової назви за прізви. *Горошко* (можливо, *Хорошко* [Янко, с. 89]), а другий постав як меморіальна назва на честь *В. Кутузова*.

Володарське – селище міського типу, Донец. обл. [АТП, с. 115]; засн. в XIX ст. як х. *Гладкий*, до 1924 р. – с. *Нікопольське* [ГЕУ 1, с. 218]. Суч. назва виникла внаслідок трансонімізації за допомогою закінчення *-е* антропоніма *Володарський* – прізви. відомого радян. діяча.

За аналогічною моделлю постав попередній ойконім *Нікопольське*, а первинна назва *Гладкий* – способом субстантивації та онімізації прикм. *гладкий*, що вказував на рельєфні властивості місцевості.

Володiмир-Волинський – місто, Волин. обл. [АТП, с. 38]; градъ *Володимирь*, столиця Волинськ. землі, «и посадиша... *Володимери*» (988), *Володимерь* (1054), «в *Володимерь*» (1055), «из *Володимира*», «в *Володимерь*» (989), «въ *Володимери градъ*» (1185), «в *Володимерь Волинській*» (1331) [ЕСЛГНПР, с. 33]. Суч. ойконім виник у XIV ст. синтакс. способом унаслідок приєднання означення *Волинській* до первинного *Володимерь* для протиставлення поселення іншому місту Київської Русі – *Володимерь* (суч. *Володимир*), що постало в XII ст. як фортеця на р. Клязьма на честь Володимира Мономаха [18, с. 86]. Найдавніша форма *Володимерь* являє собою посесив на **-j(ь)* від особ. імені кийв. князя *Володимърь / Володимиръ* (Святославовичъ) [7, с. 34], у якій кінцеве *-р* стверділо під впливом д.укр. вимови та за аналогією до особ. імені.

Володiмирець – селище міського типу, Рівн. обл. [АТП, с. 372]; відоме з 1570 р. [ГЕУ 1, с. 220], *Włodzimierzec, Władimirec, Władzimerska, Wołodymierek* (1893) [SGKP 13, с. 716], *Владимирецъ* (1981) [СЭС, с. 231]. Ойконім виник за допомогою суф. *-ець* у релят. функції, очевидно, від назви суміж. м. *Володiмир-Волинський* (див.); пор. ойконіми аналогічного типу *Ярославець, Богуславець, Яковець, Ворошиловець* [Бучко, с. 321–322].

Володiмирівка – селище міського типу, Волновас. р-н Донец. обл. [АТП, с. 114]; засн. 1840 р. [ГЕУ 1, с. 221]. Ойконім виник за допомогою суф. *-к(а)* в релят.-посес. функції від прізви. місц. землевласника *Володимиров* [29, с. 89]; пор. кілька десятків аналогічних назв нп в Україні [АТП, с. 603], утворених переважно від імені *Володимир* приєднанням суф. *-івк(а)*.

Володiмирська Дубiна – ландшафтний заказник держ. значення, Жмерин. р-н Вінниц. обл. [ГЕУ 1, с. 221]. Назва виникла внаслідок

лексикалізації та онімізації словосп. з опорним ГТ *дубiна* «дубовий ліс, гай; дубова памолодь» [СУМ 2, с. 429] й означення у формі відн. прикм. на *-ськ*, похідного від суміж. ойконіма *Володiмирка* в Шаргород. р-ні [АТП, с. 33].

Вóлок – річки: 1) л. Постолювої л. Пд. Бугу (1967); 2) пр. Сули л. Дніпра в Сум. обл.; *Волокъ* (1785); 3) ручай, с. Могилівка Жмерин. р-ну Вінниц. обл. [СГУ, с. 119]. Гідроніми виникли семант. способом унаслідок онімізації ГТ *вóлок* «місце найближчого зближення двох судноплавних річок, де суходолом перетягали від однієї до іншої човни та вантажі» [СУМ 1, с. 729], що постав у псл. гнізді **velkti* «волокти, тягти» [ЕСУМ 1, с. 420], пов'язаному з **vьlkъ* «вовк; той, що розриває, волочить (жертву)» (див. *Вовк*). Апелятив *вóлок* з псл. **volkъ* у значенні «те, що волочуть; те, що тягнеться» характерний для різних слов. мов (пор. серб., хорв., болг. *vlak*, чes. *vlak* «невід; рибальська сіть»), але найвищу продуктивність у геогр. значенні він виявив у сх.слов. мовах, у т. ч. стосовно суші з семантикою «володіння, земельна ділянка, яку окреслювали борозною, волокушею» та ін. [Мурзаев, с. 127–128], відбивши важливість відповідного виду транспорту та господарської діяльності для сх. слов'ян; пор. нп *Волок* у Генічеськ. р-ні Херсон. обл. [АТП, с. 466].

Волока́ – річки: 1) л. Пд. Бугу (1975) у Вінниц. обл.; 2) пр. Корчика л. Случі п. Горині п. Прип'яті п. Дніпра; *Woloka* (1893) [СГУ, с. 119]. Гідроніми виникли семант. способом від ГТ *волока*, який є морфол. варіантом апелятива *вóлок* (див. *Вóлок*) і так само розвинув розгалужену систему геогр. та інших значень, пов'язаних з твірним псл. **velkti* «волокти, тягти» [ЕСУМ 1, с. 420; Мурзаев, с. 127–128; Шульгач, с. 315]; пор. ойконіми *Волока* у Вишниц. і Глибoc. р-нах Чернівець. обл. [АТП, с. 519, с. 520], мікротопоніми (переважно назви об'єктів на суші) *Воло́ка* (5) і *Воло́ки* (7) у Пн.-Зх. Україні [СММПЗУ 1, 139–140], відойконімну назву р. *Волóчанка* в Чернівець. обл. [СГУ, 120].

Волося́нка – річки: 1) л. Гнилого Тікичу л. Тікичу п. Синюхи л. Пд. Бугу (1864); *Wolosianka* (1893); 2) п. Берди п. Ясениці п. Дністра; *Wolosianka*; пор у бас. річки потоки й нп *Велика Волосянка* і *Мала Волосянка* Старосамбір. р-ну Львів. обл. [СГУ, с. 120, с. 185, с. 339]. Гідроніми виникли семант. способом від діал. *волося́нка* «волосiнь (зб.), волося́ниця» [ЕСУМ 1, с. 420], що називає також актуальну для річок відповідної форми тверду водну траву: пор. поліс. *волосiнь* «трава з дуже тонким стеблом», бойк. *волосань* «очерет», рос. діал. *волося́нка* «трава»

[Вербич, 18]. Мотиваційною ознакою була насиченість води травою, подібною до волосся.

Волоська Балаклійка – річка, л. *Балаклійки* л. Сіверськ. Дінця п. Дону (1957); *Волоская Балаклея* (1850), *Сухая Балаклѣя* (1745), *Балаклѣйка* *Средняя* (1850), *Балаклѣя* (1745), *Малая Балаклея* (1843); пор. сл. *Волос(с)кая Балаклея* (1773), суч. с. *Волоська Балаклія* Шевченків. р-ну Харків. обл. [СГУ, с. 120]. Суч. гідронім виник семант. способом від ойконіма *Волос(с)кая Балаклея*, який сформувався на основі назви р. *Балаклѣя*, *Балаклея* синтаксичним способом унаслідок приєднання означення, що вказувало на поселення *волохів* – представників сх.ром. народів: молдованів або румунів; пор. гідроніми *Волоська*, *Волоський*, *Волоський Пóтiк*, *Вóлохiв*, *Волóшина* [СГУ, с. 120], ойконіми *Волоське*, *Волохівка*, *Волохів Яр*, *Волохове* [АТП, с. 603], оронім *Волоська* [Габорах, с. 78]. Найдавніша фіксація *Сухая Балаклѣя*, *Балаклѣя* постала за допомогою атрибутива *Сухая*, що вказує на незначні розміри річки, яка є маловодною або навіть пересихає. Згодом такі властивості об'єкта почав відбивати формант *-к(a)* в демін. функції та означення *Малая* (про походження опорного компонента див. *Балаклія*).

Волочіськ – місто, Хмельниц. обл. [АТП, с. 477]; *Волочица* (1463), *Voloczyszcz* (1518), *Волочиски* (1545), *Wlocziszcz* (1583), *Wolocziszcz* (1630), *Woloczyska* (1765), *Волочискъ* (1850), *Волочиска* (1901), *Волочискъ* (1925) [Торч.-Торч., с. 119]. Первинна назва пос. *Волочица* виникла семант. способом від незасвідченого апелятива **волочица* в мн., що являє собою пейоративне утворення на *-иц(e)* від ГТ *вóлок*, *воло́ка* (див. *Вóлок*, *Во́лока*); пор. *багніще* «велика калюжа, грузьке місце» [СУМ 1, с. 84], *річище* «великий водний потік» [СУМ 8, с. 578]. Форма *Волочиски* розвинулася як паралельна до *Волочица* із синонімічним суф. *-ськ-* (пор. збільш. *вовчісько* – *вовчіще*, *багнісько* – *багніще* тощо) під впливом пол. мови, у якій укр. *-иц(e)* відповідає *-isk(o)* і також вказує на поширеність торговельного промислу за допомогою перетягування (*волочіння*) човнів та вантажів між річками Збруч, де лежить місто, і Пд. Буг. Згодом відбулася сингуляризація обох форм ойконіма, з яких як основна закріпилася *Волочіськ* завдяки високій продуктивності в укр. топонімії утворень із суф. *-ськ-*. Суч. назва міста зберігає акцент переважно наголошуваних пейорат. суф. *-иц(e)* та *-іськ(o)*.

Волошанська Дача – орнітологічний заказник держ. значення, Павлоград. р-ну Дніпропетров. обл. [ГЕУ 1, с. 222]. Назва виникла внаслідок лексикалізації та онімізації словосп. з

опорним ГТ *да́ча* «дарована земля» [Мурзаев, с. 173] й означенням у формі жін. роду відн. прикм. на *-(ан)ськ-* з незафіксованою топоосновою *Волошан-* або *Волох-* / *Волош-*.

Волсвинка – річка, п. Зх. Бугу п. Вісли; *Wolświnka* (1965), *Wolswin* (1883); пор. с. *Волсвин* Сокал. р-ну Львів. обл. [СГУ, с. 120]. Назва ізольована в слов. топонімії. Суч. форма гідроніма утворена за допомогою суф. *-к(a)* в релят.-демін. функції від попередньої назви р. й с. *Волсвин*, етимологія якої неясна. Формально вона має ознаки відантропонімного посесива на *-ин*, але власної назви людей **Волсва*, **Олсва* не засвідчено. Імовірніше, що це архаїч. композит, в основі якого псл. **vol-* / **vel-* / **vyl-* «мокрый, вологий» (див. *Во́лінь*) і ГТ **sъvinъ* / **sъvina* «кривизна, звивина» (див. *Сві́нка*).

Во́ля – назви або компонент у складених назвах населених пунктів (22) переважно в Зх. Україні [АТП, с. 603], річки, частин нп та прилеглих до них полів, лісів, сінокосів [СММПЗУ 1, с. 141]: *Wola* (1895); пор. у бас. р. *Во́ля* п. Вижівки п. Прип'яті п. Дніпра с. *Галина Воля* [СГУ, с. 120]. Топоніми виникли семант. способом від апелятива *во́ля* в його соціально-економічному та геогр. значеннях «вільне поселення; село, населене вільними людьми» [Мурзаев, с. 126] (див. *Во́лиця*); пор. *Воля́нське о́зеро* в Ратн. р-ні Волин. обл. на схід від с. *Щитинської Во́лі* [ГЕУ 1, с. 222].

Воню́чка – 1) річка, п. Синюхи л. Пд. Бугу; *Woniuczka* (1893); 2) яр, п. Лозовенької л. Уди п. Сіверськ. Дінця п. Дону (1863) [СГУ, с. 121]. Гідроніми виникли за допомогою суф. *-к(a)* в топонімній функції від розм. *воню́чий* «смердючий» [СУМ 1, с. 737] за ознакою «вода, що має неприємний, поганий запах; сморідна»; пор. назви балок (7) і ручая *Воню́ча* [СГУ, с. 121]. Можливе семант. утворення гідронімів від апелятива *воню́чка* з відповідним значенням, який закріпився в укр. мові переважно за рослинами, що відзначаються різким запахом [СУМ 1, с. 737]; пор. споріднені гідроніми *Во́нич*, *Воня́чий Ярóк*, *Воня́чка* [СГУ, с. 121], останній з яких є семант. похідним від діал. *воня́чка* «річка з брудною водою» [Вербич, с. 19].

Ворго́л – 1) річка, л. Клевені п. Сейму л. Десни л. Дніпра; *Ворогль* (1183–1184), *Ворголь* (1283), «при *Воргль*» (1859), *Воргла*, *Ворговь* (1856), *Варговь*, *Wolhol* (1913); 2) с. *Ворголь*, там само у Сум. обл. [СГУ, с. 121]; «отъ *Ворогла*» (1283), «к *Ворлогу*» (1377), *Воръгъль* (б. д.) [ЕСЛГНПР, 35]. Первинним є гідронім, що належить до тюрк. утворень. Він походить від двох основ: тюрк. *ор* «рів, фортечний вал, укріплення, яма, горб, пагорб», антонімічні значення якого зумовлені

комплексною дією «рйти рів (яму) + зводити вал», і татар. *gol* «річка, яр» з д.тюрк. *gol* «долина»; пор. татар. топонім *Op* у Криму, назву р. *Ворскла* (в минулому *Ворскол*) [Мурзаев, с. 148, с. 283, с. 415], а також літоп. «и приидоша Татарове ратью къ городу *Ворлогу*» [ЕСЛГНПР, с. 35]. Протетичний *B-* закономірно постав у слов. мовленні перед лабіал. *-o-* на початку слова. Фонет. варіанти топоніма, зокрема метатезна форма *Ворлог*, зумовлені як його іншомовним походженням, так і діал. особливостями тюрк. мов: пор. алт. *оро* «яма; рів; яр; впадина» [Мурзаев, с. 415], яке пояснює «природу повноголосся» у формах *Ворогол*, *Ворогъль*, чуваш. *вар* «річка; яр; долина; русло» [Мурзаев, с. 415], яке відбилосся у *Варговь* (якщо тут не акання) тощо. Ойконім утворено семант. способом (шляхом метонімії) від назви річки; пор. назву р. *Ворго́лка* і поле *Ворго́льська* на Сумщині [Черепанова, с. 64]. Імовірно є слов. походження назви у зв'язку з псл. **vǫrgъľ / *vǫrgъla* < **vǫrgati* «кидати, жбурляти», реконструйованим на основі серб. *вергл* «шарманка», чес. *vergl* «коловорот», н. луж. *wergel* «скоба, згорток, сувій», укр. *віригли* «особливі па в танцях» [10, с. 57].

Ворзель – селище міського типу й курортна місцевість, Ірпін. м/р Київ. обл. [АТП, с. 207]; засн. 1900 р. [ГЕУ 1, с. 222], *Ворзель* (1981) [СЭС, с. 248]. Ойконім етимологічно затемнений. Припускають його походження від антропоніма *Ворзель*, що належав другові поміщика Пеховського, який на поліг на присвоєнні такої назви поселенню [29, с. 90–91]. У такому разі трансонімізації антропоніма міг сприяти наявний у його структурі архаїч. суф. *-ель*, який уживався і в топонімній функції. Щодо етимології основи, то вона, імовірно, сягає утраченого після занепаду язичництва псл. **vǫrzель* «щось пов'язане з уявою, фантазіями», реконструйованого в гнізді **vǫrzi* «зв'язувати» (< і.е. **uer-* «крутити, гнути»), до якого зводяться укр. *верзті* «базикати, говорити дурниці», *верзтіся* «снитися, ввижатися», діал. *верзун* «постіл; виплетена з соломи посудина», рос. діал. *вѣрзить* «говорити нісенітниці», блр. *вярзіці* «тс.», д.рус. *верзати* «в'язати» зі значенням, відбитим в інших слов. мовах [ЕСУМ 1, с. 355], блр. топонім *Варзэлы*, рос. відантропонімний топонім *Варзелово*, ст.пол. антропонім *Wrzel* з випадінням етимологічного *-ó-*, пол. діал. *warzel* «якийсь міфічний птах» [10, с. 48] з іншим ступенем вокалізації редукованого *-ь-* та відмінною семантикою, що, очевидно, зазнала впливу з боку сх.слов. діалектів з переважно вторинним значенням «говоріння», похідним від первинного

«плести, зв'язувати», і голосними *-o-* або *-a-* на місці *-ь-* в наголошуваних іменних основах.

Можливим є також етимологічний зв'язок топоніма з псл. **variti* «варити», що зводиться до балтослов. **ver-* «кипіти, клекотати» [ЕСУМ 1, с. 332] і віддалено може бути спорідненим з попереднім гніздом; пор. пол. *warzelnia* «варниця», *warzelnia syli* «солеварня», антропонім *Warzel* (1581), у якому виділяють корінь *war-* «окріп, кип'яток; спека; кількість пива, отримана з одноразового варіння» [32, с. 653]. Ядром поширення твірного псл. **vǫrzель* є полісся; пор. ще можливо споріднені поліс. назви рр. *Ворзнá* л. Дніпра й *Ворзѣнка* п. Ворзни л. Дніпра [СГУ, с. 121], а також топоніми на *-ель / -ела* *Ворохтель* [СГУ, с. 122; Габорах, с. 79], *Кривѣла* [СГУ, с. 285].

Ворожбá – річки: 1) п. Псельчика п. рук. Псла л. Дніпра; *Ворожба*, *Ольшанка* (1913); с. *Ворожба* Лебедин. р-ну Сум. обл.; 2) пр. Сейму л. Десни л. Дніпра; *Ворожба* (1965); 3) місто, Білопіль. р-н Сум. обл. на р. *Ворожба* пр. Сейму (XVII ст.) [СГУ, с. 121; АТП, с. 389]; відоме з 1653 р. [ГЕУ 1, с. 222], за іншими джерелами – з 1672, *Ворожбá* (1981) [СЭС, с. 248], старі назви *Ворожба Білопільська* і *Підгорна Слобода* [Іваненко, с. 43]. Ойконім виник семант. способом від суміж. гідроніма, етимологія якого залишається затемненою у зв'язку з непродуктивністю в слов. топонімії словотвірного типу на *-б(а)*. З цієї причини О. М. Трубачов припускав, що *Ворожба* є народно-етимологічним осмисленням давнішого > *Воробжа*, пов'язаного з волзько-фін. «лісовими» гідронімами, куди він відносить *Варгов*, *Воргол* (див.), *Ворскла* (див.), *Вороніж* (див.) [24, с. 48], що сумнівно з формального погляду (варіант *Ворожба* не фіксується в укр. гідронімії [СГУ, с. 121]) та з погляду непереконливості генетичних зв'язків між зазначеними топонімами. Очевидно, гідронім є семант. утворенням від псл. **vorǫbva* «щось пов'язане з ворожінням, чаклунством», похідним від **vorǫiti* < **vorgitei* «кидати жереб» < **vergti* «схилити, повертати» [ЕСУМ 1, с. 352, с. 427] і постав за відношенням до місця проведення язич. культу ворожіння, чаклунства; пор. *Ворзель*. Можливо, топонім виник від псл. **vorǫbva* із суф. **-ba* в збір. значенні, приєднаним до **vorga* «щось опукле, комок» (пор. болг. *врага* «гуля на голові від удару; нарід на тілі людини, стовбурі дерева»), яке належить до рефлексів і.е. **uorg-* «гній, налив, фурункул» [Март, 1578] разом з укр. *ворожіля* «підземні пагони картоплі»; пор. рос. топонім *Ворохба* від *ворох* на позначення нагромадження предметів [10, с. 59, с. 100].

Складена назва *Ворожба Білопільська* постала синтакс. способом унаслідок приєднання до опорного компонента означення, що є релятивом на *-ськ-* від ойконіма *Білопілля*, а інша паралельна назва *Підгорна Слобода* – шляхом лексикалізації та онімізації відповідного словосп. з прозорою етимологією [9, с. 43].

Ворожеське озеро – озеро льодовикового походження, Рахів. р-н Закарпат. обл. [ГЕУ 1, с. 222]. Лімномім виник унаслідок лексикалізації та онімізації словосп. з опорним ГТ *озеро* й означенням у формі відн. прикм. на *-еське*, похідним від незафіксованого мікротопоніма з основою *Ворож-*.

Ворон – річки: 1) п. Ваги л. Цати п. Снову п. Десни л. Дніпра в Чернігів. обл.; *Воронь* (1898), *Воринь* (1913); 2) бас. Чорн. моря в Криму; *Ворона* (1910), *Воронька*; пор. там само с. *Ворон* (1865) [СГУ, с. 121]. Гідроніми виникли внаслідок субстантивациї та онімізації кол. короткої форми прикм. *ворон* «вороний» (пор. *Ворон* коню, біжи швидко) [Грінч. 1, с. 255], який указував на чорний, вугляний колір річки: води, дна, берега тощо. Здатність основи *ворон* уживатися в атрибуц. функції зумовлена походженням псл. **vornъ* «ворон», **vorna* «ворона» як балто-слов. прикм., що утворився за допомогою суф. **-nъ*, **-na* від іє. **uer-* «палити; спалювати; обгорати; робитися чорним» і перейшов в іменник, заступившись повним прикм. *вороній* [Черных 1, 166]; пор. колодязь *Ворон* на Чернігівщині [Черепанова, с. 64], ур. *Ворон* на Волині [СММПЗУ 1, с. 143]. Форма чол. роду гідронімів, ойконіма та ороніма зумовлена їхнім узгодженням з утраченим або зміненим номенкл. іменем *яр*, рос. *посёлок* (у Криму) тощо, хоч назва села, найімовірніше, постала внаслідок трансонімізації гідроніма (див. *Ворона́*).

Ворона́ – балки (2) в бас. Сіверськ. Дінця, річки (5) в різних регіонах України, села (3) на відповідних річках [СГУ, с. 121–122]. Назви утворено способом субстантивациї та онімізації прикм. *вороній* «чорний» з кінцевим наголосом; пор. *Посередині колодязь, а там вода аж ворона* [Грінч. 1, с. 255], гідроніми *Вороненька*, *Вороніць*, *Вороній* [СГУ, с. 122]. Зміна наголосу в окремих акцентних варіантах (пор. ще *Ворона́* в бас. Дністра [СГУ, с. 121]) зумовлена аналогією до назви птаха *ворона́*, яка є того самого походження, що й прикм. *ворон*, *вороній* (< псл. **vornъ* / **vornъjъ* [Черных 1, с. 167]). Відповідники укр. *Ворона́* наявні, крім російської та білоруської, переважно в пд.слов. гідронімії [Вербич, с. 19; Іліаді, с. 320]; пор. ще ур. і ліс *Ворона́* на Волині, оз. *Ворона́* на Чернігівщині [Черепанова, с. 64].

Воронівка – населені пункти (11) [АТП, с. 604], річки (4) [СГУ, с. 122]. Назви виникли за допомогою суф. *-івк(а)* в релят.-посес. функції від антропоніма *Ворон* або *Ворона* (стосовно чоловіка); пор. ойконіми й гідроніми на *-ів* (*Воронів*), *-ов(а)* (*Воронова*), *-ов(е)* (*Воронове*), *-ин* (*Воронин*), *-ин(а)* (*Воронина*), *-ин(е)* (*Воронине*) [АТП, с. 604; СГУ, с. 122], які постали способом субстантивациї та онімізації відантропонімних прикм. із суфіксами в релят.-посес. значенні. З огляду на природніше утворення назв поселень від антропонімів частина гідронімів із зазначеними афіксами може мати відойконімне походження (до таких, очевидно, належить назва р. *Воронове* на Рівненщині [СГУ, с. 122], яка узгоджується з номенкл. іменем *село*).

Вороніж – селище міського типу, Шосткин. р-н Сум. обл. [АТП, 407]; засн. на поч. XVII ст. [ГЕУ 1, с. 223]; припускають, що саме тут існувало згадане в літописі під 1177р. місто *Вороніж* [Іваненко, 43], хоч є думка, що літоп. *Воронажъ* (1177), *ВоронДжъ*, *Воронежъ* (1237) стосувалося м. *Вороніж* на однойменній річці в Росії [17, с. 48–49], яке, за офіц. джерелами, засн. 1586 р. [18, с. 89]. Попри тривалі спроби пояснити походження рос. топоніма *Воронеж*, який, напевно, тотожний польському, його етимологія продовжує залишатися не з'ясованою [18, с. 89–90]. Укр. ойконім *Вороніж*, що міг бути згаданим у літописі як місто, до якого «ізъ Володимиря пустиша их послы въ Татары въ Воронежъ» [17, с. 49], пояснюють як субстант. посесив на **-jъ* від антропоніма **Воронегъ* [9, с. 43], основа якого, очевидно, відбита в псл. **Vornitъ*, реконструйованому на підставі рос. топонімів *Воронитчина*, *Воронитское* [26, с. 161]. Така етимологія цілком імовірна, однак реальних слідів відповідного антропоніма і словотвірного типу на *-егъ* не виявлено. М. Фасмер допускає зв'язок назви рос. м. *Воронеж* з прикм. *вороній*, не пояснюючи механізму утворення ойконіма [25, с. 353]. Інші дослідники вбачають можливість неслов. походження топоніма, але визнають непереконливість таких етимологій [18, с. 89–90; 21, с. 149]. Незважаючи на спірність питання про першість укр. чи рос. назв, стосунок до них літоп. фіксацій і реальність перенесення одного з них на схід або навпаки, є підстави говорити про їхнє незалежне виникнення за одним словотвірним типом, продуктивним у д.рус. діалектах. З огляду на досить великі розміри рос. р. *Воронеж*, на якій лежить однойменне місто, на її утворення злиттям річок *Польный Воронеж* (тобто «полевой») і *Лесной Воронеж*, а також на попередню назву р. *Великая Ворона* на відміну від р. *Ворона* [18, с. 89], посес.

характер гідроніма, перенесеного на поселення, є дуже сумнівним. Аналогічне топонімне середовище, насичене спорідненими гідронімами, спостерігається і в р-ні поліс. смт *Вороніж*: рр. *Ворон* у бас. Снову на пн. сході Чернігівщини, *Ворона́* з однойменним селом у суміж. із Сумщиною р-ні, *Воронок* у Глухів. р-ні Сум. обл., *Ворончок* у бас. Снову на суміжжі Чернігів., Сум. і Брян. (в Росії) обл. та ін. [СГУ, 121-122]. Це дає підстави припускати ймовірність утворення назв нп і р. *Вороніж* (рос. *Воронеж*) від основи відбитого в місц. гідронімії прикм. *вороній* «чорний; темний як вугілля» (про воду, дно, берег тощо) (див. *Ворон*, *Ворона́*) за допомогою продуктивного в д.рус. топонімії суф. *-ежь*, укр. *-іж*: р. *Трубіж* (див.), нп *Теребіж* (див. *Теребля*, *Теребівля*), потік *Чертіж* на Івано-Франківщині [СГУ, 607] та ін. Зазначений формант домінував у віддісл. утвореннях (пор. апелятиви *рубіж*, *вертіж* тощо), однак у топонімії могло відбуватися його специфічне використання, як, напр., суф. *-ич* у гідронімах; пор. ще с. *Воронізьке* у Васильків. р-ні Дніпропетров. обл. [АТП, 80].

Воронка – річки (3) в бас. Пд. Бугу, Дністра й Прип'яті [СГУ, с. 122]. Наддністрянську назву пояснюють як релят.-демін. утворення на *-к(а)* від суміж. гідроніма *Ворона*, мотивованого прикм. *вороний* «чорний» у формі жін. роду [2, с. 19], що цілком відповідає закономірностям топонімної номінації. Таке саме походження має назва р. *Воронка* в бас. р. Турія п. Прип'яті, де протікає р. *Ворона́* [СГУ, с. 121, с. 122]. Щодо пд.бузького гідроніма, то він таких зв'язків не виявляє, тому може бути безпосередньо утвореним від *вороній* за допомогою суф. *-к(а)* в топонімній (субстант.) функції або ж семант. способом від ГТ *воронка* «яма (природна) круглої форми; невелика яма круглої форми», «місце, де вода зникає під землею» [СНГТК, с. 52–53], який функціонує в бас. Пд. Бугу, поліс. «яма в річці» [Данилюк, 22].

Воронове – селище міського типу, Сєвєродонецьк. м/р Луган. обл. [АТП, с. 56]. Ойконім виник як посесив на *-ов(е)*, похідний від антропоніма *Ворон*, або флективним способом за допомогою *-е* від трансонімізованого прізви. *Воронов*.

Вороновія – селище міського типу, Вінниц. р-н і обл. [АТП, с. 12]; відоме з 1545 р. [ГЕУ 1, с. 223]. Ойконім виник за допомогою суф. *-иц(я)* в топонімній функції від прикм. *воронів* «кольором схожий на ворона; чорний» [СУМ 1, с. 741], діал. *вороновий*; пор. с. *Вороновиця* в Кельменец. р-ні Чернівець. обл. [АТП, с. 522], гідроніми *Вороновець* у Закарпат. обл., *Воронівий* у Львів. обл. [СГУ, с. 122] (див. *Ворон*, *Ворона́*, *Воронівка*).

Воронякі – горбогірне пасмо на пн. Подільської височини, частина Гологоро-Кременчуцького кряжа, в межах Львів., Тернопіл. і Рівн. обл. [ГЕУ 1, с. 223]. Оронім постав способом трансонімізації ойконіма *Вороняки* в Золочів. р-ні Львів. обл. [АТП, с. 282], похідного від родової назви першопоселенців на прізви. *Вороняк* [Чучка, с. 125; СПЧ, с. 81].

Ворохта – селище міського типу та об'єкт туризму, Наддвірн. р-н Івано-Франків. обл. [АТП, с. 197]; засн. в XVII ст., підпорядковується Яремч. м/р [ГЕУ 1, с. 223], *Worochta* (1893) [SGKP 13, с. 945], *Ворохта* (1981) [СЭС, с. 249]. Ойконім виник унаслідок онімізації втраченого псл. **vorxъta* «місце, де щось нагромаджене, розворушене» < **vorxъ* «ворох; груда, купа», реконструйованого на основі рос. діал. *varaxta* «неспритна, неохайна людина», *izveroxtatъ* «зіпсувати» < **voroxtatъ* «розворушити» [10, с. 99]. Місце, де виникло селище, могло отримати назву за різними ознаками, відбитими в основі *ворох*: «купа, зокрема невіяного зерна; неспокійна юрба; неспокій, інтрига» [ЕСУМ 1, с. 429], «сугорб снігу (замет), груда» [Мурзаєв, с. 130], що характеризує місцевість як господарський і торговельний центр із заметами взимку; пор. похідні назви потоку [СГУ, с. 122] і гори біля нього *Ворохтель*, г. *Ворохтянська*, на якій лежить поселення [Габораєв, с. 79], прізви. *Ворохта* на Закарпатті [Чучка, с. 125].

Ворохівське озеро – озеро вулканічного походження, Перечин. р-ну Закарпат. обл., лежить біля с. *Ворочеве* [ГЕУ 1, с. 224]. Лімно-нім виник унаслідок лексикалізації та онімізації словосполучення з опорним ГТ *озеро* й означенням у формі відн. прикм. на *-ське*, похідного від ойконіма *Ворочеве*.

Ворскла – річка, л. Дніпра; *Върьскла* (1105), *Върьскла* (1111), «за *Ворьсколь*» (1174), *Въросколь* (1174), «у *Ворьсколь*» (1399), «на *Ворьскль*» (XV ст.), «па *Worskla*» (1493), «на *Ворскль*» (XV ст.), *Ворскло* (1400), суч. *Ворскла* (1957), рідше *Ворскло* [ЕСЛГНПР, с. 36–37]. З-поміж кількох наукових етимологій найпереконливішою є іранська, у зв'язку з якою гідронім виник як композит **Ōrskül-*, перший компонент якого *ōrs-* указував на світлу, чисту воду (пор. осет. *ōrs* «білий»), а другий *kol / kul* «рукав річки, озеро та ін», що є запозиченням з д.тюрк. мови, – на характер геогр. об'єкта [7, с. 37]. Суч. варіанти назви сформувалися відповідно до фонет. законів укр. мови. Неприкритий лабіал. *О-* на початку основи викликав появу протетичного *В-*, а коротка вимова голо-сних – спочатку їхню редукцію, а потім вокалізацію в сильній позиції в *-о-* та занепад у слабкій (*Ворьсколь*). Поява закінчення *-а* зумовлена

узгодженням назви з номенкл. іменем *річка*, а закінчення *-о* спричинене її народноетимологічним усвідомленням як утворення від рос. *вор* «злодій» і укр. *скло*, що приписується Петру I за вигаданою історією про «крадіжку» річкою скла від його підзорної труби. Похідними від гідроніма *Ворскла* є демін. назви приток *Ворскліця* й *Ворскóлець* (2) на Сумщині [СГУ, с. 123], назва оз. *Ворсклице*, б. *Ворсклянка*, істор. мікроойконіми *Ворскла* (слобідка) і *Заворсклянський* (хутір), а також суч. назва с. *Заворскло* [ЕСЛГНПР, 37]. Мінімальна кількість ойконімів, утворених від назви однієї з найбільших річок України, нетипова для топонімної системи.

Воскресенське – селище міського типу, Жовтнев. р-н Миколаїв. обл. [АТП, с. 311]; засн. 1789 р. [ГЕУ 1, с. 230], до 1947 – *Воскресенськ* [Янко, с. 92]. Ойконім виник унаслідок трансонімізації назви ц. *Воскресенська*, збудованої в поселенні 1793 р. [14, с. 56] на честь *Воскресіння Христового*. Первинна форма постала за аналогією до продуктивного ойконімного типу на *-ськ*, а сучасна – під впливом номенкл. імені *село* або *селище*; пор. ще сс. *Воскресенське* (4), *Воскресенка* (7), *Воскресівка* (4) [АТП, с. 604].

Восушка – річка, л. Стрипини, л. Дністра в Тернопіл. обл.; *Возучка*, *Weszka* (1917), *Везучка* (1957), *Wosuszka* (1890), *Восушка* (1979) [СГУ, с. 123]. Гідронім пояснюють як утворення з протетичним *в-* і переходом *-ж-* > *-ш-* від *осушка* «зменшене від *осуга*»: *осуга* «наліт, іржа на воді» [3, с. 37]. Імовірнішим є його виникнення семант. способом від незафіксованого діал. *восушка* «річка, водойма, волога місцевість, що висихає або висохла», в основі якого *осух* «те, що висохло»; пор. рос. ГТ *осух* «обсихаюча на малій воді (при відлив) смуга морського дна» [Мурзаев, с. 420], укр. *осуш* «сухарь з вівсяного хліба, засохлий кусок хліба» [Грінч. 3, с. 73], мікротопоніми на Волині *Осуха* (поле-урочище, яке висихає), поле *осушок* (яке осушили), ліс *Осушок* (знаходиться на пагорбі, де сухо) [СММПЗУ 2, с. 155], гідроніми *Осушанка* на Житомирщині та *Осушний* на Львівщині [СГУ, с. 406].

Паралельна назва р. *Везучка*, *Возучка* постала внаслідок асоціації до *везучий* «який добре везе; якому щастить» [ЕСУМ 1, с. 344], можливо, під впливом пол. фіксацій з літерою *-z-* у структурі *-sz-*.

Восход – селище міського типу, Ялтин. м/р в Криму [АТП, с. 255]. Ойконім виник семант. способом від рос. *восход* «схід сонця» з ідеологічним забарвленням, що виражало оптимістичні перспективи радян. ладу; пор. ще 4 нп *Восход* у Криму, Донец. і Запоріж. обл. [АТП, с. 604], а також численні ергоніми і назву космічного

корабля «Восход» у СРСР. Можливою є трансонімізація назви суміж. виробничого об'єкта.

Вошіва, Вошівий – річки (4), балка, яри (3) в Пд.-Сх. і Центр. Україні [СГУ, с. 123]. Гідроніми виникли внаслідок субстантивації та онімізації відповідної форми відн. прикм. *вошівий*, твірний апелятив якого *воша* (< пл. *въшь «воша») вказує на поширеність переважно в степових річках, балках, ярах тощо цих водяних або рослинних паразитичних комахок; пор. ще мікрогідроніми в Україні *Вошівенька*, *Вошівець*, *Вошуватий* [СГУ, с. 123] і назви в здебільшого порубіжних регіонах Росії *Вишвая*, *Вишвенка*, *Вишвец*, *Вишвица*, *Вишвка*, *Вишвое*, *Вишвий*, які, за практичної відсутності паралелей в інших слов. мовах, свідчать про сх. слов. характер явища [15, с. 81–82].

Врадіївка – селище міського типу, Миколаїв. обл. [АТП, с. 309]; засн. в 2-й пол. XVIII ст. [ГЕУ 1, с. 230], до 1964 р. – *Велика Владіївка* [Янко, 92], *Врадиевка* (1981) [СЭС, с. 253]. Ойконім виник за допомогою суф. *-івк(а)* в релят.-посес. функції від антропоніма *Врадій* [СПЧ, с. 82], утвореного, очевидно, від апелятива *врадій із суф. *-ій* у суб'єкт. функції, що приєднався до основи дієсл. *врадити*; пор. *палій*, *носій* тощо. Кол. складений ойконім постав синтакс. способом унаслідок приєднання до *Врадіївка* означення *Велика* для протиставлення селища суміж. с. *Мала Владіївка* [АТП, с. 310].

Врубівка – селище міського типу, Лисичан. р-н Луган. обл. [АТП, с. 65], нині Попасн. р-н; засн. 1921 р., до 1935 – *Хуцевате*, [ГЕУ 1, с. 231], *Угольщик* [Янко, с. 91]. Суч. ойконім виник семант. способом від назви радгоспу «*Врубівка*», в основі якого апелятив *врубівка*, що називає місце, де відбувалося «рубання лісу», букв. «врубання в ліс» (синоніми *вруб*, *вируб*, *вирубка* та ін.) [ЕСУМ 5, с. 130–131], за ознакою «поселення, яке врізається у *вирублену* частину лісу».

Істор. ойконім *Хуцевате* постав унаслідок трансонімізації назви суміж. б. *Хуцевата* [ГЕУ 1, с. 231], в основі якої місц. відн. прикм. *хуцеватий* «стос. до *хвоц*», що вказував на насиченість місцевості хвоцем.

Паралельну назву *Угольщик* утворено способом трансонімізації відповідного російськомовного ергоніма (назви радгоспу).

Врубівський – селище міського типу, Лутучин. р-н Луган. обл. [АТП, с. 65]; засн. 1895 р. [ГЕУ 1, с. 231]. Ойконім виник унаслідок субстантивації та онімізації відн. прикм. на *-ськ(ий)*, в основі якого ойконім *Врубівка*; пор. суміж. зал. ст. *Врубівка* [ГЕУ 1, с. 231].

Втєнський заказник – ботанічний заказник держ. значення, Любомл. р-ну Волин. обл.

[ГЕУ 1, с. 231]. Назва виникла внаслідок лексикалізації та онімізації словосп. з опорним ГТ *заказник* й означенням у формі відтопонімного прикм. на *-ський*; пор. утворену таким самим способом назву *Вутвицький заказник* у Камінь-Кашир. р-ні Волин. обл. [ГЕУ 1, с. 233].

Вто́ра – річка, л. Церему л. Случі п. Горині п. Прип'яті п. Дніпра (1913) в Житомир. обл. [СГУ, с. 123]. Гідронім виник семант. способом від незафіксованої форми одн. апелятива *вто́ри* / *уто́ри* «пази на краю бочки, в які вставляють дно» [ЕСУМ 5, с. 602], що міг мати геогр. значення «колія, заглиблення, канава», зумовлене семантикою псл. **utorъ* «уторований шлях» з **uterti* «утерти, уторувати» від **terti* «терти»; пор. укр., блр. *тор* «колія», пол. *tor* «тс.», рос. *тор* «вторована дорога», чес. *tor* «тс.», серб., хорв. *tór* «загін для худоби», *tǒr* «слід; огорожа» та ін. < псл. **torъ* «тертя; торований шлях» [ЕСУМ 5, с. 602], рос. діал. *утора* «суцільна маса викрошеного льоду, яка забилася між льодовою шкіркою і дном річки біля берега», *уто́ра* «частина дощок у дерев'яному посуді нижче дна» та ін. [Желзняк, с. 129–130].

Є припущення, що назва *Вто́ра* споріднена з гідронімами *Уда́*, *Уда́ва*, *Уда́й*, *Улиця*, *Ўдич* в Україні, герм. *Одер*, *Одра*, ойконімом *Ut* в Болгарії та ін., які сягають фрак. та і.е. мовного стану і зводяться до іє. **uodr-* / **uedr-* «вода» з переходом у різних діалектах *-d-* / *-t-*, а його праформою є *Uot-or-* [Желзняк, с. 130–131].

Вуглегі́рськ – місто, Єнакіїв. м/р Донец. обл. [АТП, с. 100]; засн. 1879 р., до 1957 – *Хацапетівка* [ГЕУ 1, с. 232], *Углебо́рск* (1981); пор. *Углебо́рск* у Сахалін. обл. Росії [СЭС, с. 1383]. Суч. ойконім виник складно-суф. способом за допомогою суф. *-ськ* у релят. функції на основі іменників *вугілля* й *гора́* за ознакою «поселення, де накопичено гори вугілля».

Істор. назва *Хацапетівка* постала за допомогою суф. *-івк(а)* в релят.-посес. функції від антропоніма *Хацапет*.

Вугледар – селище міського типу, Мар'їн. р-н Донец. обл. [АТП, с. 119], нині Петровськ. р/р м. Донецька; засн. 1966 р. [ГЕУ 1, с. 232]. Ойконім виник за ознакою «земля, що дарує вугілля» складанням основ іменників *вугілля* й *дар* (< *дарувати*), друга з яких набуває ознак власне топонімного суфіксоїда; пор. нп *Цареводар*, *Новодар*, *Краснодар*, *Олександродар* [Бучко, с. 294].

Вугля́р – селище міського типу, Макіїв. м/р Донец. обл. [АТП, с. 101]. Ойконім виник семант. способом від ергоніма «Вугляр», мотивованого апелятивом *вугля́р* «людина, що випалює деревне вугілля» [СУМ 1, с. 781]. Можливий вплив ГТ *вугля́рка* «місце, де випалюють деревне вугілля»

[СУМ 1, с. 781]; пор. назву потч. *Вугля́рчик* на Закарпатті [СГУ, с. 123], гори *Вугля́рка* й *Вугля́ркі* на Івано-Франківщині [Габорах, с. 80].

Вузлове́ – селище міського типу, Берегів. р-н Закарпат. обл. [АТП, с. 156]; відоме з XII ст., до 1946 р. – *Бате́ве* [ГЕУ 1, с. 232]. Суч. ойконім виник способом субстантивзації та онімізації форми сер. Роду відн. прикм. *вузловий* «у якому сходяться колії, шляхи тощо» [СУМ 1, с. 783].

Істор. назва *Бате́ве*, яка зберігається за зал. ст., являє собою посесив на *-ев(е)*, похідний від антропоніма *Ба́тьо* з основою діал. *ба́тьо* «хресний батько» [Чучка, с. 51]; пор. нп *Вузлове* в Криму і Львів. обл. [АТП, с. 604].

Вузька́ – річки: 1) л. Росі п. Дніпра в Київ. обл. (1883); *Узка* (1864), *Узька* (1720); 2) пр. Псла л. Дніпра в Полтав. обл.; *Узкая* (1848); 3) балка, л. Солоної л. Лозовенької л. Береки п. Сіверськ. Дінця п. Дону; *Узкая* (1863) [СГУ, с. 123–124]. Гідроніми виникли внаслідок субстантивзації та онімізації форми жін. роду прикм. *вузький* «який має невелику ширину»; пор. рр. *Вузенька*, *Вузьке́ Святе́* [СГУ, с. 123–124], мікротопоніми з компонентами *Вузька*, *Вузьке*, *Вузькі* на Волині [СММПЗУ 1, с. 148].

Вулкані́чний хребéт – гірський хребет Карпат Українських, Закарпат. обл.; *Вигорлат-Гутинський хребет* [ГЕУ 1, с. 323]. Оронім виник унаслідок лексикалізації та онімізації словосп. з опорним ГТ *хребéт* «ряд гір, розташованих в одному напрямі, гірське пасмо» [СУМ 11, с. 138] й означенням у формі відн. прикм. на *-ічний*, що вказує на походження хребта від *вулкана*.

Паралельний оронім утворено способом трансонімізації відтопонімного означення, що входить до складу назви *Вигорлат-Гужинська структурно-фаціальна зона* [ГЕУ 1, с. 232].

Ву́хо Землі́ – карстова порожнина (шахта) в Гірсько-Кримській карстовій області, на сх. від Карабі-яйли [ГЕУ 1, с. 233]. Спелеонім виник як метафорична назва внаслідок лексикалізації та онімізації словосп. з опорним апелятивом *ву́хо*, що вказує на подібність карстової порожнини до відповідної частини тіла, й означенням у формі родового належності ГТ *земля* «верхній шар земної кори» [СУМ 3, с. 557].

В'юнка́ – річка, л. Іллі л. Ужа п. Прип'яті п. Дніпра; *Вьюнка* (1913); *Wjunka* (1890) [СГУ, с. 124]. Гідронім виник унаслідок субстантивзації та онімізації форми жін. роду відн. прикм. *в'юнкій* «який проходить, пролягає, тече і т. ін. непрямо, вигинаючись, петляючи» [СУМ 1, с. 795] з основою апелятива *в'юн* (< *вити*); пор. споріднені гідроніми з іншими суфіксами: *В'юнія*, *В'юніця*, *В'юніще*, *В'юночка* [СГУ, с. 124].

В'язовіця – річки: 1) п. Собу л. Пд. Бугу; *Вязовица* (1864), *Jazowica*, *Wiazowica* (1882); пор. с. *В'язовиця* Іллінец. р-ну Вінниц. обл.; 2) с. Тарандинці Лубен. р-ну Полтав. обл.; *Вязовица* (XIX ст.), *Вязовка* (1901) [СГУ, с. 124]. Назви виникли за допомогою суф. *-иц(я)* в гідронімній функції від відн. прикм. *в'язовий* «стос. до в'яз»,

який указує на поширеність у бас. річок відповідних дерев; пор. гідроніми *В'язова́*, *В'язове́*, *В'язово́к*, *В'язува́та*, *В'язівка*, *В'язівець* [СГУ, с. 124–125] (назва р. *В'язеніця* пр. Ворскли л. Дніпра [СГУ, с. 124], очевидно, походить від дієприкм. *в'язаний*, місц. *в'язений*, який указує на звивисту, петлясту форму річки).

Список літератури

- Бучко Д. Г. Походження назв населених пунктів Покуття / Д. Г. Бучко. – Львів : Світ, 1990. – 144 с.
- Вербич С. О. Гідронімія басейну Верхнього Дністра : етимологічний словник-довідник / С. О. Вербич. – К. : Пульсари, 2007. – 120 с.
- Вербич С. О. Гідронімія басейну Середнього Дністра : Етимологічний словник / С. О. Вербич. – Луцьк : ВМА «Терен», 2009. – 236 с.
- Вербич С. О. Топонімікон Українських Карпат в історичній ретроспективі / С. О. Вербич // Українська мова. – 2006. – № 4. – С. 73–82.
- Габора М. Назви гір і полонин : словник-довідник / М. Габора. – 2-е вид., доп., уточн. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2008. – 500 с.
- Галас К. Й. Про деякі назви населених пунктів Закарпаття / К. Й. Галас // Діалектологічний збірник. – Ужгород : Ужгород. держ. ун-т, 1957. – Т. XXVI, вип. 2. – С. 203–206.
- Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / відп. ред. О. С. Стрижак. – К. : Наук. думка, 1985. – 253 с.
- Желєзняк І. М. Рось і етнолінгвістичні процеси Середньодніпряньського Правобережжя / І. М. Желєзняк. – К. : Наукова думка, 1987. – 204 с.
- Іваненко О. І. Походження назв населених пунктів Сумської області : дис. ... канд. філол. наук. – К., 2006. – Том II. Додатки. – 254 с.
- Іліаді О. І. Етимологічне гніздо з коренем *veg- у праслов'янській мові : моногр. / О. І. Іліаді ; НАН України. Ін-т укр. мови. – К. ; Кіровоград : ДЛАУ, 2001. – 160 с.
- Іліаді О. І. Слов'янські мовні релікти в топонімі Балкан / О. І. Іліаді. – К. ; Кіровоград, Код, 2008. – 419 с.
- Карпенко О. П. Гідронімія Центрального Полісся / О. П. Карпенко. – К. : Київ, 2003. – 318 с.
- Карпенко Ю. О. Топонімія Буковини / Ю. О. Карпенко. – К. : Наукова думка, 1973. – 239 с.
- Лобода В. В. Топонімія Дніпро-Бузького межиріччя / В. В. Лобода. – К. : Вища школа, 1976. – 232 с.
- Лучик В. В. Автохтонні гідроніми Середнього Дніпро-Бузького межиріччя / В. В. Лучик. – Кіровоград : КДПІ, 1996. – 235 с.
- Лучик В. В. Народна і наукова етимологія топонімів України / В. В. Лучик // Магістеріум. – К. : ВПЦ НАУКМА, 2013. – Вип. 50 : Мовознавчі студії. – С. 50–58.
- Нерознак В. П. Названия древнерусских городов / В. П. Нерознак. – М. : Наука, 1983. – 207 с.
- Никонов В. А. Краткий топонимический словарь / В. А. Никонов. – М. : Мысль, 1966. – 509 с.
- Отин Е. С. Труды по языкознанию / Е. С. Отин. – Донецк : Юго-Восток, 2005. – 480 с.
- Отин Е. С. Гідроніми Східної України / Е. С. Отин. – К. ; Донецьк : Вища школа, 1977. – 156 с.
- Попов С. А. Ойконимия Воронежской области в системе лингвокраеведческих дисциплин / С. А. Попов. – Воронеж : Издательский дом Алейниковых, 2003. – 285 с.
- Стрижак О. С. Назви річок Запоріжжя і Херсонщини / О. С. Стрижак. – К. : Наук. думка, 1967. – 127 с.
- Торчинська Н. М., Торчинський М. М. Словник власних географічних назв Хмельницької області / Н. М. Торчинська, М. М. Торчинський. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 548 с.
- Трубачев О. Н. Названия рек Правобережной Украины: Словообразование. Этимология. Этническая интерпретация / О. Н. Трубачев. – М. : Наука, 1968. – 289 с.
- Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : в 4 т. / пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева / М. Фасмер. – 2-е изд., стереотип. – М. : Прогресс, 1986. – Т. 1. – 576 с.
- Шульгач В. П. Нариси з праслов'янської антропонімії / В. П. Шульгач. – К. : Довіра, 2008. – Ч. 1. – 413 с.
- Шульгач В. П. Ойконімія Волині : етимологічний словник-довідник / В. П. Шульгач. – К. : Київ, 2001. – 189 с.
- Шульгач В. П. Праслов'янський гідронімний фонд (Фрагмент реконструкції) / В. П. Шульгач. – К. : НАН України. Ін-т укр. мови, 1998. – 368 с.
- Янко М. Т. Топонімічний словник України : словник-довідник / М. Т. Янко. – К. : Знання, 1998. – 430 с.
- Babik Z. Najstarsza warstwa nozewnica na ziemiach Polskich: W granicach wczesnośredniowiecznej Słowiańszczyzny / Z. Babik. – Kraków, 2001. – 762 s.
- Rospond S. Słownik etymologiczny miast i gmin PRL / S. Rospond. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk ; Łódź, 1984. – 464 s.
- Rymut K. Nazwiska Polaków : słownik historyczno-etymologiczny : w 2 t. / K. Rymut. – Kraków, 2001. – Т. 2. – 772 s.

Умовні скорочення назв джерел

Абдула	Абдула Ю. А. Становлення ойконімії Слобожанщини (на матеріалі Харківщини) : дис. ... канд. філол. наук / Ю. А. Абдула. – Кіровоград, 2008. – Т. 2. Додатки. – 164 с.	Вербич	Вербич С. О. Гідронімія басейну Верхнього Дністра : етимологічний словник-довідник / С. О. Вербич. – К. : Пульсари, 2007. – 120 с.
АТП	Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ (на 1 січня 1972 р.) / упоряд. Д. О. Шелягін. – К. : Вид-во. політ. л-ри України, 1973. – 815 с.	ВТКР	Военно-топографическая карта России, составленная в масштабе 3 версты в дюйме. 50–60-е гг. XIX в. ЦНБ НАН України, зал картографії.
Бучк	Бучко Д. Інверсійний словник ойконімів України / Д. Бучко. – Lublin : Redakcja Wyd-w KUL, 2001. – 325 с.	ВТССУМ	Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1426 с.
Ванагас	Ванагас А. П. Проблема древнейших балто-славянских отношений в свете балтийских гидронимических лексем / А. П. Ванагас. – Вильнюс : [б. и.], 1983. – 31 с.	Габора М.	Габора М. Назви гір і полонин : словник-довідник / М. Габора. – Вид. 2-е, доп., уточн. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2008. – 500 с.
		Галас К. Й.	Галас К. Й. Про деякі назви населених пунктів Закарпаття / К. Й. Галас // Діалектологічний

	збірник. – Ужгород : Ужгород. держ. ун-т, 1957. – Т. XXVI, вип. 2. – С. 203–206.	Стрижак	Стрижак О. П. Назви річок Полтавщини / О. П. Стрижак. – К. : Вид-во АН УРСР, 1963. – 111 с.
ГЕУ 1	Географічна енциклопедія України : в 3 т. / відп. ред. О. М. Маринич. – К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1989. – Т. 1. – 414 с. ; 1990. – Т. 2. – 480 с.	СУМ	Словник української мови : в 11 т. / гол. ред. І. К. Білодід. – К. : Наук. думка, 1970–1980. – Т. 1–11.
Грінч. 1	Словарь української мови : в 4 т. / за ред. Б. Грінченка. – К. : Лексикон, 1996. – Т. 1. – 494 с.	СЭС	Советский энциклопедический словарь / ред. А. М. Прохоров. – М. : Изд-во «Советская энциклопедия», 1981. – 1599 с.
Даль 1	Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. / В. И. Даль – М. : Рус. язык, 1981. – Т. 1 : А–З. – 699 с.	Торч.-Торч.	Торчинська Н. М., Торчинський М. М. Словник власних географічних назв Хмельницької області / Н. М. Торчинська, М. М. Торчинський. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 548 с.
Данилюк	Данилюк О. К. Словник народних географічних термінів Волині / О. К. Данилюк. – Луцьк : Надстир'я, 1997. – 103 с.	Фасмер	Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : в 4 т. / пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачёв / М. Фасмер. – 2-е изд. стереотип. – М. : Прогресс, 1986–1987. – Т. 1–4.
ЕСЛГНПР	Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / відп. ред. О. С. Стрижак. – К. : Наук. думка, 1985. – 253 с.	Чабаненко 1	Чабаненко В. А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини : у 4 т. / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя : ВПК Запоріжжя, 1992. – Т. 1. – 324 с.
ЕСУМ	Етимологічний словник української мови : в 7 т. / гол. ред. О. С. Мельничук. – К. : Наук. думка, 1982–2006. – Т. 1–5.	Черепанова	Черепанова Е. А. Микротопонимия Черниговско-Сумского Полесья / Е. А. Черепанова. – Сумы : СГПИ, 1984. – 454 с.
ЕУ 1	Енциклопедія українознавства. Словникова частина : в 11 т. / гол. ред. В. Кубійович. – Львів : Вид-во «Молоде Життя» 1993. – Т. 1. – 414 с.	Черных 1	Черных П. Я. Историко-этимологический словарь русского языка : в 2 т. / П. Я. Черных. – М. : Рус. язык, 1993. – Т. 1. – 623 с.
Железняк	Железняк І. М. Рось і етнолінгвістичні процеси Середньонаддніпряньського Правобережжя / І. М. Железняк. – К. : Наукова думка, 1987. – 204 с.	Чучка	Чучка П. Прізвиська закарпатських українців : історико-етимологічний словник / П. Чучка. – Львів : Вид-во «Світ» 2005. – 702 с.
Іваненко	Іваненко О. І. Походження назв населених пунктів Сумської області : дис... канд. філол. наук / О. І. Іваненко. – К., 2006. – Том II. Додатки. – 254 с.	Янко	Янко М. Т. Топонімічний словник України : словник-довідник / М. Т. Янко. – К. : Знання, 1998. – 430 с.
Іліаді	Іліаді О. І. Слов'янські мовні релікти в топонімії Балкан / О. І. Іліаді. – К. ; Кіровоград : Код, 2008. – 418 с.	ЭССЯ 5	Этимологический словарь славянских языков : праславянский лексический фонд / под ред. О. Н. Трубачева. – М. : Наука, 1978. – Вып. 5. – 232 с.
Мурзаев	Мурзаев Э. М. Словарь народных географических терминов / Э. М. Мурзаев. – М. : Мысль, 1984. – 454 с.	Brückner	Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego / A. Brückner. – Warszawa, 1957. – 806 s.
Никонов	Никонов В. А. Краткий топонимический словарь / В. А. Никонов. – М. : Мысль, 1996. – 506 с.	Mann	An Indo-European comparative dictionary / by Stuart E. Mann. – Hamburg, 1984–1987. – 1683 s.
СГУ	Словник гідронімів України / Уклад. І. М. Железняк, А. П. Корепанова, Л. Т. Масенко ; редкол.: (голова) К. К. Цілуйко. – К. : Наук. думка, 1979. – 780 с.	Rospond	Rospond S. Słownik etymologiczny miast i gmin PRL / S. Rospond. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk ; Łódź, 1984. – 464 s.
СММПЗУ 1	Словник мікротопонімів і мікрогідронімів північно-західної України та суміжних земель : у 2 т. / упоряд. Г. Л. Аркушина. – Луцьк : Вежа, 2007. – Т. 1 : А – К. – 536 с.	Rymut 2	Rymut K. Nazwiska Polaków: Słownik historyczno-etymologiczny : w 2 t. / K. Rymut. – Kraków, 2001. – Т. 2. – 772 s.
СНГТК	Громко Т. В. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини / відп. ред. В. В. Лучик / Т. В. Громко, В. В. Лучик, Т. І. Поляруш. – Кіровоград : РВГПЦ КДПУ, 1999. – 222 с.	SGKP 13	Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. – Warszawa, 1894. – Т. 13. – 960 s.
ССУМ 1	Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. – К. : Наук. думка, 1977. – Т. 1. – 630 с.		

V. Luchyk

SKETCHES FROM THE “SHORT ETYMOLOGICAL DICTIONARY OF UKRAINE’S TOPONYMS”. 9

Ukrainian onomastics needs fundamental etymological dictionaries of various proper lexis classes. However, it is a distant prospect's affair even for academic institutes that's why it is expediently to create author's scientific dictionaries of the appropriate type for satisfying the scientists', educational workers' and common readers' needs. The “Short etymological dictionary of Ukraine's toponyms” will be an edition of the mentioned type. Substantiation of the dictionary and its beginning part (Взмуть – В'язовіця) are given in the article.

Keywords: etymology, dictionary, etymological, toponym, origin, appellative, proper name.

Матеріал надійшов 22.10.2013